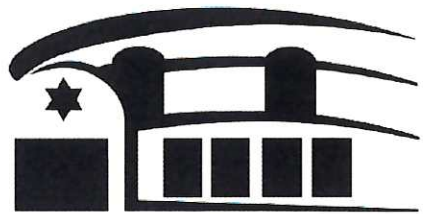

BRS AFTERNOON KOLLEL

Sponsored by Frohlich Financial Group, LLC

GEMARA KIDDUSHIN

WEEK #18: STANDING FOR SOMEONE DOING A MITZVAH

RABBI EFREM GOLDBERG

פרשת כי תשא תשע"ח

THIS WEEK'S LEARNING IS SPONSORED BY

EVELYN AND ISAAC BLACHOR

IN MEMORY OF EVELYN'S MOTHER

PEREL RIVKAH BAS HARAV MENACHEM MENDEL ELIEZER

*TO SPONSOR A WEEK OF LEARNING, EMAIL RABBI SHABTAI AT RSS@BRSONLINE.ORG

The Dr. Yitzchak Belizon z"l
BEIS MEDRASH OF BRS
בית מדרש יצחק יעקב בליזון של ק"ק בוקה רטון

מסורת הש"ס
עוקב חסופת

- (א) כבוד ידרגו בממון. כדכתיב (ויקרא יט) לא תהדר פני גדול דמשמע בממון וכגון ודל לא תהדר גביתו (שמות כג) מי לא עסקינן כלומר מי לא משמע נמי אפילו נוקב מרגימתא שאומנת יקרה היא ומלכך ליה למיקס ואע"ג דבעל ממלכתא ואיכא חסרון כ"ס: מה ידור שאין בו ביטול מלאכה. דלן לשון הידור אלא שגילוח פנים או בממון או בכבוד דברים ואין במשמעו בעול מלאכה: מה קימה שאין בה חסרון כ"ס. דהא אוקימנא דנשאין זה בעול מלאכה עסקינן ומו לא שייך זה חסרון כ"ס: אף הידור שאין בו חסרון כ"ס. ועל כרחיך לא נכתב הידור אלא לדרוש כדלמנן למעוטי עמידה מרחוק ולמעוטי בית המדרש כדלמנן: עומדין מפניהם. במציאי צדקים קאי כשעובדים בתוך ירושלים: נמצאת מבישי. שלא יצאו עוד ויאלמנו נשים אלו בעיניהם ולא משום חיצוני מזהו הוה ואלו בני אדם הניכרים חסונים צעיר ועסקים נמנות^א לא הוה^ב למיקס מקמייהו: מפורתא. מרנן כדמרגמי (מלאכות מג) וירנן ואסתי: שני חומשים. שני חמישיית של ספר שניתי של מדרש גדלותי: שני שלישי שלישי. שני תלמי של שלש הספר: תורת בהגים. ספר ויקרא שניתי לו ציימא של מדרש הספר: בהן היה מורה. וטרוד היה ולא הבין ענברך לפניו: בני גואי. מקום שבו אדם עומדים ערומים והא דר' שמעון צבדי צנתי צראי מקום עומדים לצושים דהתם מקום הידור הוא: הי"ג מתברא. דר' שמעון צבדי צנתי צראי מלקמנן ליה צהן יושב ומהרהר: לאונסיה שאני. פעמים שהוא טרוד ומעין צשמועיה^א לפני כניסמו למרנן וע"כ היא שגורה צפוי ולנו ומעין זה צבתי המרנן: ברשיעי עסקינן. צתמיה למה לי קרא אס ראה ועלם עיניו הרי עבר על תקום והלכת: זמן חובייה. בצרבע אמותיו כלקמנן (עמוד ג): ת"י ויראת. יש לך לירא מן היולר הידע מתשומתן שאתה מנבקש תחולות להפטר מנזותו: שיש בה הידור. כבוד ונשאות פנים שדבר היסוד הוא שצבילי עמיה: באורך גימטא. הנהר מפקס צימיה: ויאור י"ג מובהק אצא. ואף על פי שאתם רמוקס יותר מד' אמות איצעי לכו למיקס: לאו אדעתין. לא נוכרנו לעמוד שהיינו טרודים: ואי מקף. מקצב דרך אחרת שלא לעבור לפני הצבור: חיי. מלכך ימים: דגייס בהו ברבנן. תמיד רגילים אלס ולכס גס כחכמים כאלו הם מהס: גיסי. צלע"ו פריצ"ו: הרפתקי. מקראות^א וזרות ואלו נסים הרבה ומפתיס: עדו עייהו^א. עברו עליהם: אביי יהדי ידא פ"ב. פוטט ידו לוקיט כל כמה שעובדים^א אללו ושענן עליו: רבא. היה שולט שלוחו לפשוט לן יד אלל הוא עלמו לא: רב נחמן משרד גואי. קריסיס שהיו ממיל לפניו לפי שהיה שר חמן השולט ואצ צ"ד היו רגילין לעמוד לפניו משרתים להכות ולכוף מאן דלא ציית דינא וכשהיו זקנים עובדים לפניו היה שולט הנין קריסיס להחזיק בידם אלל הוא עלמו לא שלא לזולל בתורתו דלמנן אי ללו חורה כמה נתמן איכא צשוקא הלכך אין חשיבותי צבילי עמיה אלל צבילי עמיה ואיך דמפרעי אביי יהדי ידא לכדי מכבד עלמו צזקיס ופוטט להס ידו שישען הוא עליהם רבא משרד שלוחיה עילוי לקראמו לכבודו וכן רב נחמן ולימא דלל היכא דגרסי ייעי ידא להשען אחרים עליו קאמנר ולא להשען הוא על אחרים כדלמנן צברק קמא דימא (ד' ט) ריש לקיש הוה סתי צירדנא אמתא רב צר מנה יהדי ליה ידא שישען ר' שמעון בן לקיש עליו וילא לשפת הנהר:

הנהרות הב"ח
(ב) גמ' דל"כ נמצאת אמת

הנהרות וציונים

- (א) ציל ציל שמואל (ובע"ז) וי"ה דברייס: (ב) ייעוסקים במצות ליתא דברייס ובמקום זה איתא שם היו: (ג) יש להוסיף דהו באה"מ וי"ה דברייס: (ד) ציל בשמונתו (בע"ז) (ה) וי"ה דברייס: (ו) ציל מאורעות (בע"ז) (ז) וברין קורות: (ח) כתי עילוי: (ט) רין לוקיס כשהו שברין אצלו: (ט) ציל זכא זכא (באה"מ, ב"ש):

ליקוטי רש"י

אין בעלי אומניות. העוסקים במלאכה אחרים והוא שולטם היה משמרם בשל אחרים למעלה ולתוך להכה ולתת עיניו שם ולהשגל על כל העומדים לשאל מה הם צריכים והיה תולל מתוספת והמשיב אל מברו נמנת למתלם שבר אל היה אופן לא יעוקב צלומתו לפי שאין עיניו על הנמנת כשהו ששקב צלומתו. עובדיהם. פניניהם. לכנזן על סוסי רגילס למה. חביבה מצוה בשעתה. יחייס אט הנמנה. פפשיין. שס לא ילול להשיב אפס ירגילום ודק כדור לא ירגילום לא מפי הטרם (חולין גז). מותר דהרהר. דנתי חורה (שבת ט). לאונסיה שאני. שהיה שמועט שגורה צפוי ומתהר נה על כדו (ובחיים קב). דאו אדעתין. לא נתי לנו (בכורה כו). לא הייתי זוכר. ורבותי פירשו לא פירלה לי (שבת צה). שנג הייתי (נחמה ג). קטינן. מוסרת מלכותו מנה מרסוטי (פרוכין ה).

לעזי רש"י

פריצ"ו. פירוש רגילס אלס. מכיסיס זה אס וז (כ"ט) כמותו כס ע"ה ד"ה דגייסי (הרד"ק).

האשה נקנית פרק ראשון קידושין

לג.

אין בעלי אומניות ראשין לעמוד בו. תימה מה לשון ראשי שייך למשמע דאיכא אסורה וי"ל דמייירי צשוקין צמלכת אחרים והשחא שייך לשון ראשים ומיהו י"ל ראשים כמו חיצין כי היחא דמנן צברכין פרק המקדים שדכו (דף כח): כמה רואה אלס ליתן צבור זה לעולה אע"פ שאינו ראשי פ"י אע"פ שאינו חייב והשחא נחת דמייירי שפיר צשוקין צמלכת עלמן^א: שני חומשיין. פי' צקונתי לשון חומש הספר ו"מ חומשה חומשין יש בו כמו בשל תורה אשרי האיש (ההלס ה) כאלו תערוג על אפיקי מים (סע מג) אך טוב לשרלל (סע עג) תפלה למשה (סע ז) יאלמנו גאולי (סע ק) לכל^א אחד מן הספרים אלו ממסיס צמנן לצד מן האחרון שהוא סוף מהלס: (ש"א) בהן יושב ומהרהר בו. לא היה מלך נומר בהן דה"ה צבאר ד"מ אלל הא דקאמנר הכי סוד ה' לירא^א כדלמנן צב"ר^א דלמנר ר' חייא יבא עלי אס לא הייתי מסמכל בספר מהלס כו'. ת"י: אין

אין בעלי אומניות ראשין לעמוד בו. תימה מה לשון ראשי שייך למשמע דאיכא אסורה וי"ל דמייירי צשוקין צמלכת אחרים והשחא שייך לשון ראשים ומיהו י"ל ראשים כמו חיצין כי היחא דמנן צברכין פרק המקדים שדכו (דף כח): כמה רואה אלס ליתן צבור זה לעולה אע"פ שאינו ראשי פ"י אע"פ שאינו חייב והשחא נחת דמייירי שפיר צשוקין צמלכת עלמן^א: שני חומשיין. פי' צקונתי לשון חומש הספר ו"מ חומשה חומשין יש בו כמו בשל תורה אשרי האיש (ההלס ה) כאלו תערוג על אפיקי מים (סע מג) אך טוב לשרלל (סע עג) תפלה למשה (סע ז) יאלמנו גאולי (סע ק) לכל^א אחד מן הספרים אלו ממסיס צמנן לצד מן האחרון שהוא סוף מהלס: (ש"א) בהן יושב ומהרהר בו. לא היה מלך נומר בהן דה"ה צבאר ד"מ אלל הא דקאמנר הכי סוד ה' לירא^א כדלמנן צב"ר^א דלמנר ר' חייא יבא עלי אס לא הייתי מסמכל בספר מהלס כו'. ת"י: אין

מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן ומדלא כתב הכי ש"מ חד הוא אמר מר יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כ"ס אף הידור שאין בו חסרון כ"ס וקימה לית בה חסרון כ"ס מי לא עסקינן דקא נקיב מרגינתא אדהכי והכי קאים מקמיה ובמילי מולאכתו אלא אקיש קימה להידור מה הידור שאין בו ביטול אף קימה שאין בה ביטול ואקיש נמי הידור לקימה מה קימה שאין בה חסרון כ"ס אף הידור שאין בו חסרון כ"ס מכאן אמרו^א אין בעלי אומניות ראשין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם ולא^א והתנן^א כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין^א בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ^א (ב) אתה מבשילן לעתיד לבא אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא והא ר' חייא הוה יתיב בי מסחותא והלף ואויל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני חומשים שניתי לו כספר תהלים ולא עמד מפני ותו בר קפרא ואמרי לה ר' שמואל^א בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא על ואויל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני שלישי שלישי שניתי לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר ר' יושב ומהרהר טעמא דבהן יושב ומהרהר לא לאו הכי לא לא קשיא^א דהא בבתי גואי הא בבתי ה"ג מסתברא^א דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא דילמא לאונסיה שאני^א יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו^א אמו ברשיעי עסקינן אלא היכול יעצים עיניו מקמי דלימיה זמן חיובא דכי מנא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"י תקום ויראת תנא^א איזוהי קימה שיש בה הידור הוה אמר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק וכלא עיניו אביי מבי הוה חזי ליה לאודניה דרבא דרב יוסף דאית הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דגמר סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באורך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו ולא רב מובהק אנא אמרו ליה^א לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אמר מנזין לוקן שלא ישריה ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקטינן דאי מקף חזי אביי מקף רבי יורא מקף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא א"י דלמא ממתא מחסיא ניהו דגייסי בה רבנן: איסי בן יהודה אמר מפי שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי שבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מקם לא קאי הידור עבר להו אביי ירביב ידא לסבי רבא משרד שלוחיה רב נחמן משרד גואי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי אין

מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן ומדלא כתב הכי ש"מ חד הוא אמר מר יכול יהדרנו בממון ת"ל תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כ"ס אף הידור שאין בו חסרון כ"ס וקימה לית בה חסרון כ"ס מי לא עסקינן דקא נקיב מרגינתא אדהכי והכי קאים מקמיה ובמילי מולאכתו אלא אקיש קימה להידור מה הידור שאין בו ביטול אף קימה שאין בה ביטול ואקיש נמי הידור לקימה מה קימה שאין בה חסרון כ"ס אף הידור שאין בו חסרון כ"ס מכאן אמרו^א אין בעלי אומניות ראשין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם ולא^א והתנן^א כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם ואומרים להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם לשלום א"ר יוחנן מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים אמר רבי יוסי בר אבין^א בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם עומדים מפני תלמידי חכמים אין עומדים ודלמא שאני התם דא"כ^א (ב) אתה מבשילן לעתיד לבא אמר מר יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ ולא והא ר' חייא הוה יתיב בי מסחותא והלף ואויל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני חומשים שניתי לו כספר תהלים ולא עמד מפני ותו בר קפרא ואמרי לה ר' שמואל^א בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא על ואויל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה ואיקפד ואתא אמר ליה לאבוה שני שלישי שלישי שניתי לו בתורת כהנים ולא עמד מפני ואמר ר' יושב ומהרהר טעמא דבהן יושב ומהרהר לא לאו הכי לא לא קשיא^א דהא בבתי גואי הא בבתי ה"ג מסתברא^א דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא דילמא לאונסיה שאני^א יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו^א אמו ברשיעי עסקינן אלא היכול יעצים עיניו מקמי דלימיה זמן חיובא דכי מנא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה ת"י תקום ויראת תנא^א איזוהי קימה שיש בה הידור הוה אמר זה ד' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק וכלא עיניו אביי מבי הוה חזי ליה לאודניה דרבא דרב יוסף דאית הוה קאים אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דגמר סגיא יתיב רב משרשיא ורבנן באורך גיסא ולא קמו מקמיה אמר להו ולא רב מובהק אנא אמרו ליה^א לאו אדעתין: ר' שמעון בן אלעזר אמר מנזין לוקן שלא ישריה ת"ל זקן ויראת: אמר אביי נקטינן דאי מקף חזי אביי מקף רבי יורא מקף רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא אמר כמה חציף הא גברא א"י דלמא ממתא מחסיא ניהו דגייסי בה רבנן: איסי בן יהודה אמר מפי שיבה תקום ואפילו כל שיבה במשמע: אמר ר' יוחנן הלכה כאיסי בן יהודה ר' יוחנן הוה קאי מקמי שבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני רבא מקם לא קאי הידור עבר להו אביי ירביב ידא לסבי רבא משרד שלוחיה רב נחמן משרד גואי אמר אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא א"ר אייבו אמר ר' ינאי אין

תוס' ר"י הקון

ובטיל ממלאכתו. ויש שי"פ באותה קימה להדרו אפי' כשעשה מלאכה: שאם עשה מלאכה אינו מצוה לקום: ומה קימה. [שאיין בו חסרון כ"ס] שדרי אינו נותן לו ממנו: אינן רשאין. פ"ש אבלו טרפות כשעסקינן במלאכה אחרים ע"כ. ולישנא דרסוקי במלאכתן לא משמע מלאכה אחרים אלא משמע מלאכה עצמן ופסוהו דעבודא דר' חיינא פתורא דאלו טרפות נמי משמע שהיה עוסק במלאכה עצמו דקא קרי ליה פתורא כלומר שהיה שולחני אפי"פ שנתקם שרש לפרש שהיה משרבו כשכיל אחרים למחנה. ופי' אינן רשאין. כלומר מצד החוב והוא כמו אינן חייבין דלפ"ש קיש אפי' הם במלאכה אחרים אמאי אינן רשאין לשלמו לבעל הבית כשר כוללם. אלא והא אינן רשאין מצד החוב קמי שהתורה לא צוהו פניהם לפני ת"ח בשעה שעוסקים במלאכה הלכך אינן רשאין לעשות כן מפני מצות הידור והוא כמו אינן חייבין וכן וכן דעת הר"ם בח"ת פ"ו שכתב ואין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני ת"ח כשהו שעסקינן במלאכה: והחומשים. שהספר תהלים נחלק לחומשה ספרים: בחי גוואי. שעומדים שם ערומים שאין שם הידור: רבו שאינו מובהק. הוא אס הוא גדול הימנו אעפ"כ שלא למדו כלל או אס הוא פחות הימנו ולימדו קצת כמו שביארנו בסוף אלו מציאות. ורבו מובהק לא מקרי אלא שלמנו רוב הוה חכמתו מנו: הוה קאים. דרכו כשהלך דמי והתחייב לעמוד כמלא עיניו ורבו מובהק הוה. לאו אדעתין. כלומר לא ראינו: נקטינן. קביה היא בדינו שאם מקף עליו את הדרך והולך בדרך אחר כדי שלא

יטריחם מאריך ימים: דעתם קרובה אל החכמים והורגלו בכך ואינם מקפידים כשהולכים לפניהם בגילוי הראש: הלכה כאיסי. ומסתברא דאיסי לא פליג אדרי יוסי והריווהו פליגי אונק דבעי זקנה. והלך אפי' נייע וחיכין וכן דעת הר"ם: הרפתקי. כבוד ועניינים: עדו. עברו. כמו ולא עדה עליו שחל:

משל בן הנכאורה הוי העדפה ולכו"ע אין הכן חייב צדק, ועי' מש"כ לקמן סק"ח ולי"ט.

* קדושין ל"ה ב' חיקוס מקמי' כו', מנזר דמנות קימה בוא בכלל כיבוד, ויש לשי' נמה פריה תורה מלות קימה נהכס כיון שחייב צמוראו דמרבין מאת ד' אלק"ך תירא וחייב בכבודם, וי"ל דמי"מ רבחה תירא צעשה מייחדה בקימה והדור, ומיכו למי"ד לקמן ל"ב ב' יוקו והכוס נא, קשה ליהא חייב בכבודו וצמוראו, ונראה דאין קימה בכלל כבוד הנא אם הייבה תורה כהדיא, ומיכו צאציו שכבודו מרובה, שהרי משנה שם אצוי ושב רבו, ושם חכס אצוי משנה, קימה בכלל כבודו, וכן רבו דתתיה מקי"ו מאצוי שהרי כבוד רבו קדמת לכבוד אצוי כדחן צ"מ ל"ג א', ויש לשי' או חייב לעמוד מפני אצוי צביעול מלאכה, או מדמינן נ' לשאר כיבוד, או דינפינן קימה צאצ מקימה דזקן ומסכר דחייב לעמוד אף צביעול מלאכה.

(ה) * קידושין ל"ג ב' בנו והוא רבו, דוקא רבו אכל חכס שאינו רבו ודאי חייב כדאמר ל"א ב' צרי"ע ור"י, ובי"ב ודאי חייב לעמוד מפני רבו, ויש לשי' או צרבו מוצהק מצטי"א לי' או אפי' בשאינו מוצהק, ולכאורה לא היה ר"י רבו מוצהק של רב יחזקאל ולי"ט.

(ו) * קדושין ל"א א' העל לכן צספל כו', פרש"י לכבוד שניהם שוין, ובצרי"ע סט"ו י"ד דלאחר שיראה יקדים, נראה דוקא ככה"ג, אכל אם לאון האב צעשה דבר פלוני ור"ן האם שלא יעשה דבר פלוני, לא יעשה דבר וא"ל תעשה עדיף, כדן עשה שאין דוחה עשה ולרי"ך להיות בשוא"ת, ולפי"ו צנידון אימרה קדוש צריי אב שמקפיד שהביא צ"י סי' שני"ו נר"ך הכן להיות בשוא"ת, ואפי' צריפוך שהאם מקפדת כדן כן, אכל ה' הרי"מ שהביא צ"י שם משמע דס"ל דדוקא נהגהרה שניהם שוין אכל בשמחה שהוא מתאבל עליה גם היא כשחשו שמותרת כבודה מפני כבודה, ולפי"ו אם חמו מקפדת אין שומעין לה, וכן דקדק הגר"ש"א הוב"א צפ"ח שם, ולפי המצואר יש לדון צנידון הגר"ש"א שם שיהא הכן בשוא"ת שלא לצבור לאון האם, ולא שייך לומר שהיא חייבת בכבודו כיון שיש כאן ח"כ לבן ואינו חייב כלל בכבוד אב, ואצ"ע דאי שניהם שוין יכונ נשבות מה שיראה וכמש"כ הגר"ש"א שרשות ציד הכן לומר ממונו וחשיב כמלווה ועושה מי"מ היכי שחייב להיות בשוא"ת, אפשר דאינו רשאי לעבור על לאון אם נקום ועשה בזמן שאפשר לו להיות בשוא"ת ולא יעבור כלום, ואף אם יעבור על זואת אב נקום ועשה נמי יש לדון שיפכה זואת אם ולא זואת אב, שהרי אפשר לקיים שניהם ולמה יעבור זואת אם, וי"ל שאינו חייב לעשות כלל זואת אם כיון שהיא חייבת בכבוד אצוי, והלכך רשות צידו לומר על הפסד ממונו ולעשות זואת אב, ולפי"ו שפיר טובר על זואת אם נקום ועשה כמש"כ הגר"ש"א.

(ז) * קדושין ל"ב א' תודיה ר"י, דאל תחזיר נהכס לא אינעריך קרא, מדצריהם משמע דאפי' אי מלוה לשמוע לאב צדבר שאינו נהכר ג"כ, מי"מ צאומר אל תחזיר נהכס לא אינעריך קרא ואצ"ג דאי עשה דכיבוד אב דוחה לא מקרי האב רשע צואתו שהרי הכן עושה צהיתר, ואף צניד האב לקיים שניהם מי"מ ציד הכן אין אפשרות לקיים שניהם, משמע לכו לצדוהו דמי"מ לא אינעריך קרא שגל האב להכנו צמלות ולא לגרום שלא יתקיים מלוה.

(ח) * קדושין ל"ב א' תודיה רב יבודה, לפי שזכו גוף הכיבוד כו' ואצ"ג דאמרינן צסמוך כו', מנזר מדצריהם שאין הכן חייב לעשות לאון אצוי נמה שאין לאב שום חופלת, וכי"כ הרמ"זין והרשב"א יצמות ו' והביאם הגר"א סי' ר"מ ס"ק ל"ו, ומיכו

שם ל"ג להעדפה, לכאורה חייב הכן להאכילו ולהשקרו אפי' העדפה ואפי' צביעול מלאכה, ומי"ל דאינו חייב ליתן ממונו על זה למי"ד משל בן, ואפשר שאין ידו משגת יותר והלכך שטור ומי"מ ניתנין לו דקדק להעדפה, ואפשר שמוהר ליתן מעשר בני לעני אף להפיקוס שאינו נר"ך כל שאין עניים אחרים חסרים שיה יתיר ממונו, אכל לא משמע דאינו צדכי וגם רש"י לא פי' כן, ועוד דהכא אצוכה עשיר, כיון שצנו חייב לזנו.

שם וה"א משל אב מאי נפקא ל"י מיני, יש לשי' אפי' אי משל בן הלא אמרו דאינו חייב צבעדפה ואין לך העדפה גדולה מו', ור"ד הלא לא אמרו אלא צשאין לו לאב אכל הכא מה לנו אם לא חרות לרוב לכו, וי"ל דהרי שאין הכן חייב ליתן לאב חרנקי חרות לוס מי"מ אם נגל האב לזרקו, ועקירת הכן מיד האב הוא הכלמה לאב, והאי הכלמה מוצהר הכן עליה שהרי אין נקיות האב מהכלמת צנו העדפה, והלכך אי משל בן מוצהר הכן שלא להכלימו, אכל אי משל אב אין הכן חייב להפסיד ורשאי להכלימו, וגורסת ר"י"ק להכלימו שאינו דאפי' למי"ד משל אב אינו רשאי להכלימו אף שמפסיד.

ע"י צרי"ן שהרי"ך להוכיח דאפי' כי ליה לי' לאב אינו חייב צביעול כיבוד וכוחו ז"ל שאינו חייב ליתן יותר ממה שהי"ב ליתן דקדק כפי יכולתו, שאינו היה חייב צביעול כיבוד היה חייב אפי' יותר מחומש, אכל אין כונת הר"ן להוכיח שאינו חייב צביעול כיבוד ויכול ליתן לאצוי ממונות דקדק, שזה מנזר צהדי"א צג"מ דלמי"ד משל אב ויתן לאצוי מעשר עני שלו, אלא כונת הר"ן להוכיח שאפי' אם אין מותר דקדק שלי מפיקוס לפרנסת האב ואין צטר אחרים מנדבים לפרנסת אצוי, אפי"ה אין הכן חייב שאין נתינת ממון בכלל מלות כיבוד וכפי' הראשון שכחצנו לעיל ולא כפי' הצי דפטור דבן הוא משום חיוצ אחרים לפרנס אצוי צביעול מלות דקדק, והוכיח כן הר"ן תיקו בגמ' וע"ש וע"י צ"ה וי"ד סי' ר"מ שכתב דעת חולקין על הר"ן ואין סי' סמ"ג וסמ"ק ח"י לשי', ומריירו אין רש"י די"ל דטוהן צרחיים צביעול אצוי, ואף שילעךך לחזור על הפתחים וכמו שפי' הראשונים ז"ל.

והנה דעת הר"י"ק ופי' דאינו חייב אלא מדון דקדק ואינו חייב יותר מחומש, [ואף שאפשר לכפות אחרים שיחנו חלקם לפרנסת אצוי מי"מ כופין לבן כדאיתא לקמן סי' ר"א ס"ד] אלא שאם אפשר לו לבן לפרנסו משלו משמע צפוסקים דקיי"ל כר' יבודה דהצא מארה למי שמאכיל כו'.

ולענין להעריה צגופו חייב אף שילעךך לחזור על הפתחים, ואף אם אין לו פרנסת יומו, ולדעת רמ"ה ז"ל לחזור על הפתחים צביעול כיבוד אב אף צביעול מלאכה, כן דעת הגר"א צציואורו ודלא כהטור.

כ' הטור ואם אין לבן אינו חייב לחזור על הפתחים להאכיל לאצוי, נראה דפירושו צביעול להאכיל לאצוי משלו וזה יגרום לו שילעךך לחזור על הפתחים, אכל בשאין לו לאב ויש לו לדידי' לעלמו ואין ידו משגת להאכילו לאצוי משלו, ולרי"ך האב לחזור על הפתחים חייב הכן לחזור על הפתחים לקצן מן המנדבים לאצוי, שצמוש זה שהולך תחת אצוי הוא בכלל כיבוד דמה לי להצי"א לו חלות לאכיל ומה לי להצי"א לו מעותיו צצני העיר נותנים לו, אלא שמקבל ה"דקדק צביעול אצוי, ולא לעלמו, והוא עלמו מהפרנס משלו, והצ"ה פי' דצרי הטור דפטור מעורה זה וכן כ"י הש"ך והצריהם ז"ל תמוהים מה"ד.

ל"ב א' תודיה אורו, ע"י מהרש"א, אכל מדצריהם ז"ל משמע דחייב מדון כיבוד, אם אין לו דקדק ליתן וגם אין אחרים נותנים וכמש"כ הצ"ה סי' ר"מ צשס סמ"ג וסמ"ק, ואף שכתבו צתחלת דצריהם מדון דקדק מי"מ הוסיפו דצריהם דחייב מדון כיבוד, וכמש"כ רש"א צשס ח"י.

(ג) * קדושין ל"ב א' תודיה ר"י, כגון שזרקו לכו נמדמי אימתא כו', מדצריהם משמע שהי"ב הכן ליתן לי' למי"ד

* בריש סי' זה כתוב: הערות במס' קדושין. מהם שלא בעיין כה"צ.

מטר ופרנסה, ומן תחיית המתים ליכא קושיא בלאו הכי, כיון דאינו עתה אלא לעתיד לבוא, לכך [לא] זכר תחיית המתים:

שם אין זקן אלא חכם, שנאמר שבעים איש מזקני ישראל. צריך להבין למה החכם מכונה בשם זקן. ונ"ל בס"ד דתנן נאבות פ"ד מ"א [א] איזהו חכם הלמד מכל אדם, וכיון דלומד מכל אדם נמצא מקובץ אצלו חכמה אשר נאספה בשנים רבות של זה ושל זה, ובוהו נחשב כאלו הוא חי שנים מרובים ולמד כל זה, ולכן אפילו בעודו קטן בשנים נחשב לזקן, ולזה אמר אין זקן אלא חכם. או נ"ל בס"ד החכם אין לימודו נסתר אחר שנים, אלא אדרבה מוסיף ומתחזק בידו, ועל כן רוב שנים יודיעו חכמה גבי החכם, אך האויל הסומך על חכמת פלסופיית הבדויה מהשערת השכל, אינו נחשב זקן, דהא אריסטו יגע בחכמה שלו ובלימודו כמה שנים, וחבר ספרים על יסודות שב"דו, ובזקנתו ניכר לו טעותו וסתר כל דבריו שחזר להיות ילד ללמוד מחדש מראשית כל:

שם אין זקן אלא חכמה, פירש רש"י לשון בנטיקון דבר הכתוב זקן זה קנה. וקשא היכא רמיזה חכמה, כי בנטיקון ליכא אלא זה קנה. ונ"ל בס"ד, דאמרו בגמרא נברכות ניו ע"ב הרואה קנה בחלום יצפה לחכמה, דכתיב קנה חכמה קנה בינה, ופרשתי בס"ד הטעם, כי התורה שהיא החכמה נקראת לקח טוב, דכתיב [משלי ד' ב'] לקח טוב נתתי לכם, ומספר לקח טוב עולה קנה, ועוד פרשתי כי התורה ניתנה מימין, דכתיב ודברים ליג ב' מימינו אש דת למו, והימין הוא חסד שהוא שם אל דכתיב [תהלים נ"ב ג'] חסד אל כל היום, ולכן כתיב [משלי ל"א כ"ו] תורת חסד על לשונה, ונתלקה התורה לחמשה ספרים כנגד חמשה חסדים שהם ה' פעמים אל שעולה מספרם קנה, ולכן הרואה קנה בחלום יצפה לחכמתה של תורה, ועל כן כיון דדריש הנטרקון זה קנה גרמו בזה החכמה, ולכך אמר אין זקן אלא שקנה חכמה, אי נמי זה דדריש בנטיקון הנזכר במלואה כזה זי"ן ה"א עולה מספר חכמה:

דף לג ע"א נמצאת מכשילן לעתיד לבוא. פירש רש"י ז"ל שלא יביאו עוד שיאמרו נבזים אנו בעיניהם. הדבר הזה יפלא וכי מפני שאין קמים מפניהם יאמרו נבזים הם ויחדלו מלקיים המצוה, דא"כ נמצא הם מקיימים המצוה בשביל הכבוד, ולא חשידי ישראל בהכי, ועוד הלא הם יודעין שאין קמים אפילו בפני תלמידי חכמים, ומאי רבותייהו על תלמיד חכם, ועוד מוכח מדברי הרמב"ם ז"ל [הל' בכורים פ"ד ה"טז] דהפחות והסגנים והגזברים שיוצאים לקראתם הולכים עמהם בשוקי ירושלים גם כן, וא"כ המה רואין בעיניהם שגם בפני הפחות והסגנים אינם קמים, דהא הולכים עמהם ביחד, ואיך אומרים נבזים בעיניהם, דהיתכן לחשוב שגם הפחות והסגנים נבזים. ונ"ל בס"ד מה שאמר נבזים בעיניהם לאו משום העדר הקימה, אלא משום שמביאים מעיר לעיר דבר מועט ששונה דינר אחד, ולא עוד אלא שמרעישים העולם בו, דהחליל מכה לפנייהם, והשור מהלך וקרניו מצופים זהב, ומשמיעין קול חרדה גדולה בהודות והלל, הנה הם בושין ואומרים ודאי שאנשי ירושלים הרואין אותנו שבאנו מעירנו בדרון זו שהוא דבר מועט, וכל כך מרעישים העולם בעבורו כאלו הבאנו דורון ששונה ממון הרבה, ולכך חשבו בעת מהלכם בשוקי ירושלים לפני אנשי העיר,

באותיות כבוד שצריך האדם לכבד אב ואם, בין אם מגיע לו צער מצד הגוף שלו כמו ר' טרפון, בין אם מגיע לו צער מצד הממון שלו, כגון שזרקו לו ארנקי לים, והיינו כי כבוד גימטריא ל"ב כמנין ב' פעמים וי, וכל וי הוא לשון צער, כלומר בין אם עשו לו וי בגופו, כמו אמו של ר' טרפון שהיתה עולה על גבו למטה, וגם לפי דברי הירושלמי שהלכה פעם אחת על כפות ידיו, בין אם עשו לו וי בממון, שזרקו לו ארנקי לים, נמצא מצות הכבוד חציה על וי של הגוף, וחציה על וי של ממון, ולכן כאשר שבח עצמו ר' טרפון בכבוד שהיה לו בו צער הגוף, דכל זמן שהיתה עולה למטה, הוה גחין וסלקא עלויה, אמרו לו הן אמת שקיימת החצי של וי הגוף, אך עדיין לא הגעת לחצי הכבוד השני, שהוא וי של הממון, כלום זרקא ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה:

שם בעינא גברא נעיין לך. אין כונתו לדחותה בשקר חס ושלום, אלא בקושטא קאמר שהיה רוצה לפייס אדם אחד בממון, שיתרצה ליקח אשה זקנה כמוה, אך אחר שאמרה לו שיהיה יפה כמוה, אמר ודאי דבר זה לא יתכן להיות, כי אדם יפה כמוהו קפצי עליה אינשי בעלי ממון ובעלי יופי, ואיך אפשר שיתרצה ליקח אשה זקנה:

דף ל"ב ע"ב נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו. קשא הא אמרינן בפסחים דף פ"ו ע"ב בעובדא דרב הונא דאקלע לבי רב נחמן בר יצחק דאין מסרבין לגדול, וגם אתמר שם בהלכות דרך ארץ כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה ע"ש, ולפי זה מחמת תרי טעמי אלימי אלה, היה צריך לקבל הכוס מן רבן גמליאל. ונ"ל בס"ד דסבירא ליה כיון דנמנע מלקבל בשביל כבודו של רבן גמליאל, ליכא בזה משום דאין מסרבין לגדול, וגם לאו משום כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה, מאחר דחושש בשביל כבוד הנשיא רבן גמליאל, ועיין בתוספות שם בד"ה אין מסרבין, שכתבו, ישיבת פוריא דבר גסות ושררה, ואפילו לגדול מסרבין, ורק אמר לו מטעם כל שיאמר בעל הבית עשה ע"ש, וכאן סבר ר' אליעזר כיון דיש לזול כבוד לרבן גמליאל אפילו משום כל מה שיאמר בעל הבית עשה ליכא למיחש:

שם הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר. קשא מאחר דאמר משיב רוחות ומוריד מטר, אמאי לא קאמר נמי ומוריד הטל, כיון דשלתם נזכרים יחד בשבחו יתברך בעמידה בשלש תפלות שמונה עשרה. ונ"ל בס"ד, שזכר דבר הנראה לעיני הכל, משא"כ הטל יורד בלילה ואין ניכרת ירידתו ואינה נרגשת כמו נשוב הרוחות וירידת הגשם. אך קשא בשלמא ירידת המטר היינו דאמרינן בתענית דף ב' ע"א, דמפתח גשמים בידו יתברך, ולא נמסר לשליח, וכן עורך שלחן לכל היינו פרנסה, דאתמר שם [ע"ב] שגם מפתח הפרנסה בידו יתברך, ולא נמסר לשליח, אך רוח ונשיאים וצמח אדמה כל אלו נמסרו לשליח, ואמאי נקטיננהו, דלפי זה יזכיר כמה מאות דברים של טובה הנעשים בעולם, ומאי אריא דנקיט להני. ונ"ל בס"ד עיקר הוכחתו הוא מן המטר ופרנסה דלא נמסרו לשליח, ואגב נקיט מילי דשייכי להו. ועדיין קשא אמאי לא נקט לידה ותחיית המתים, דילפי להו מקראי דלא נמסרו על ידי שליח, ונ"ל בס"ד דנקיט דבר הרגיל ושווה תמיד, אך לידה אינו דבר רגיל כמו ירידת

ור' מאיר הלכה כר' יהודה, הכא קיימא לן כר' מאיר, משום דדייק קראי כוותיה ע"ש. ובוה פרשתי בס"ד רמו הכתוב במשלי סימן ד' [פסוק כ']. בני לדברי הקשיבה, לאמרי הט אזניך, והיינו לאמרי בהפוך אתון למאיר הט אזניך לסברתו דסבירא ליה בין כך ובין כך קרוין בנים, ובוה אל תתייאש מן הרחמים. ובוה יובן בס"ד הטעם שנקבר רבי מאיר מעומד, כמ"ש רבינו מורנו הרב חיים ויטל ז"ל בסוף שער הגלגולים, והיינו מפני שבסברתו נעשה עמידה לישראל בעולם, דאין נופלים אפילו כשאין עושין רצונו של מקום:

שם כי פלחי לעבודה זרה לא מקרו בני תא שמע ואומר זרע מרעים בנים משחיתים. קשה א"כ לימא האי קרא בלהודיה, ולא לימא קרא דבנים סכלים, ובשלמא קרא דלא אמון בס הביאו בשביל שהוא פסוק תורה ועדיף טפי, אע"ג דאיכא פסוק נביאים מפורש יותר, אך פסוק סכלים דהוא פסוק נביאים למה הביאו. ונ"ל בס"ד הביאו מפני שיש בו טעם לדבר איך יהיו נקראים בנים גם אם אין עושין רצונו של מקום, דהסברה להפך, וכן מפורש הטעם דדן אותם כמו שוטים, שאין עושין בדעת, וכמ"ש הושע י"א א' כי גער ישראל ואוהבהו, דדן אותם כנער שהוא סכל שאין לו דעת, לכך אמר בנים סכלים המה, ואין בהם תבונה:

שם וכי תימא בנים משחיתים מקרו בני מעליא לא מקרו. פירש רש"י ז"ל דלא מקרו עוד לעולם, תא שמע דהדר מקרו בני אל חי על ידי תשובה. קשה והלא בהא גם ר' יהודה מודה דעל ידי תשובה חוזרים להקרא בנים דר' יהודה לא קאמר מעקר שם בנים מנייהו לגמרי, אלא סבירא ליה בזמן דעושין רצונו של מקום מקרו בנים, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום לא מקרו בנים, וא"כ למאי אצטריך ר' מאיר לאשמעינן דבר זה. ונ"ל בס"ד דלר' יהודה אע"ג דאם עשו תשובה נקראים בנים, היינו מכאן ולהבא, אבל למפרע על אותו זמן שלא עשו בו רצונו של מקום לא מקרו בנים, ור' מאיר סבירא ליה אחר שעשו תשובה יש להם דין בנים גם על זמן שלא עשו בו רצונו של מקום, ודייק לה מדכתיב והיה במקום אשר יאמר להם, תיבת במקום לשון יתר והוה ליה למימר לא יאמר להם לא עמי אתם, לכך דרש אפילו במקום רצה לומר הזמן שהיה נאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם על אותו הזמן בני אל חי:

דף ל"ח ע"א אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן. יש לומר למה עשה להם הקב"ה נס פלילי זה, להטעימם בלחם הגשמי שלהם טעם מן. ונ"ל בס"ד כדי שיהיה לחם זה שהוא גופו גשמי מעשה אדם, וטעמו טעם רוחני, אמצעי בין לחם הגשמי הפשוט, ובין מן שגופו גם כן רוחני, שהיה יורד מן השמים, שע"י אכילה זו יהיו יכולים לסבול כחו של מן המקרי הוריד מן השמים, ויתקיים בהם ויתקיימו בו. אי נמי רמו להם בזה שרצונו להוריד להם מן, ובחינם צעקו ונתלוננו, שגם בלא צעקתם ונתלוננתם יוריד להם לחם מן השמים, ויאכלו וישבעו בו:

שם בשבעה באדר מת משה רבנו ע"ה, ובשבעה באדר נולד. מקשים והלא הלידה היא קודם המיתה והנה ליה להקדים כאן את הלידה. ונ"ל בס"ד, מפני שיום המיתה הוא גדול מיום הלידה אצל הצדיקים, לכך הקדים יום המיתה, דאיתא בדברי רבינו האר"י ז"ל

שכל האנשים שבירושלים בוזין אותם בלבם, באומרים על מה כאו אלו מעירים ועל מה עושים כל החרדה הזאת, ולכן לשנה אחרת לא יבואו כי יבושו, ולכך תיקנו חז"ל שיקומו כל בעלי אמניות בפניהם, אף על פי שאין קמים בפני תלמיד חכם, כדי שיראו כל הכבוד הזה שעושים להם, או יאמרו ודאי מצוה זו יקרה ונכבדת בעיני אנשי ירושלים, דהא עושים לנו כל הכבוד הזה בעבורה לקום מפנינו ולשאול בשלומינו, ולא יבואו לחשוב שהם משחקים עליהם בלבבם ובוזין אותם:

שם כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא. ודאי לא היה שם אביו אבא, כי הוא היה חתן הנשיא ששם אביו היה יעקב, כידוע דרב נחמן בר יעקב הוא אשר היה חתן הנשיא, אך לא רצה לזכור שם אביו, אף על פי שלא היה שם פלא, אלא אמר רב נחמן בר אבא שהוא לשון חשיבות כמו וישמני לאב לפרעה (בראשית מ"ה ח'), וכן ויקראו לפניו אברך ושם מ"א מי"ג, תרגומו דין אבא למלכא, וכונתו לומר כמה נחמן בן אדם חשוב איכא בשוקא אך עיקר הכבוד שעושים לי הוא בשביל התורה, ואיך אזלול בכבודה לעשות לאלו כבוד בעצמי, לכך משלח גוזאי לכבודם:

שם ע"ב ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח. הא דנענש בשתים אלו, כי בתורה כתיב (משלי ג' ט"ז) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, לכן זה שלא נהג כבוד ברבו נמצא זלול בכבוד התורה, לכך לוקה בימין שמשם אורך ימים, ולוקה בשמאל שמשם הכבוד, כי על ידי ששוכח תלמודו מתבוזה בעיני העולם יותר, דאותו שלא למד מעיקרא הוא טוב ממנו, כי זה אינו ניכר חסרונו, וזה ניכר, כי להיחזק תחלה בעל תלמוד יבואו העולם לשאול ממנו דבר הלכה, וכאשר לא ידע להשיב מתבוזה, משא"כ חכם מחריש חכם יחשב, אבל זה אי אפשר לו להחריש, ומוכרח שישכח בטענות ויתבוזה בר מינן:

שם ולא יאריך ימים כצל. הא דדמהו לצל, נ"ל בס"ד, כל משפיע אחז באותיות י"ד וא"ו של השם ברוך הוא, וכל נשפע אחז בשתי ההי"ן, כי אותיות י"ו משפיעים ואותיות ה"א ה"א נשפיעים, וכנודע מסוד בצינת פת בשבת, שצריך ארבע ככרות כנוכר בספר הכונות ע"ש, וידוע דאותיות י"ד וא"ו הם אותיות צ"ל של צלם, כיצד יר"ד פעמים יר"ד עולה ק', הסר מזה מספר עשרה השורש נשאר צד"י, וכן ו' פעמים ו' הוא ל"ו, הסר מזה מספר ששה השורש נשאר ל', הרי הם אותיות צ"ל של צלם כנוכר בספרי המקובלים ז"ל, ולכן זה שלא כיבד את רבו שהוא משפיע דאתו באותיות י"ד וא"ו של השם, שהם אותיות צ"ל דצלם, לכך לא יאריך ימים כצל שהולך תכף:

דף ל"ו ע"א בנים אתם לה' אלקיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים. קשה מנא ליה האי דרשה, הא סתמא קאמר בנים אתם לה', משמע דככל גזונא אתם בנים. ונ"ל בס"ד דייק לה מדלא כתיב אתם בנים לה' אלקיכם, שמע מינה הכי קאמר בנים כאשר אתם לה' אלקיכם, ראויים אליו ומתייחסים לו ודבקים בו:

שם רבי מאיר אומר בין כך ובין כך נקראים בנים. הנה נודע מה שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה, אע"ג דקיימא לן ר' יהודה

5

ציונים
וכ' בע"י אומניות.
קדושין לג. חולין נד: מ"י
סס ה"י:

שינויי נוסחאות
הח"י ציטטת נוסחאות והחליט
וכ"ה נד"ס. שמועדים
צירוף שיהו מגיעים
וכ"ה שהיו מגיעים.
בכורים נד"ס הכתובים.
הפחות נד"ס ממילא כן
משהו ד' הסגנים
צירוף והסגנים וכו'
נד"ס. לפי נד"ס ולפי.
וכ' צירוף כל וכן
הוא בקדושין וחולין.
שכירושלמי נד"ס ל"ג
וכ"ה בקדושין וחולין.
שומדים צירוף והוא
עומדים. לפניהם
צירוף מפניהם וכו'
בקדושין וחולין. אחינו
צירוף ואומרים
אחינו וכו' נד"ס.
ובקדושין וחולין ואומרים
להם אחינו. המקום
צירוף מקום וכו'
נד"ס ובקדושין וחולין.
באתם נד"ס כאכס
וכ"ה בקדושין וחולין.
לשלוש צירוף בשלום
וכ"ה בחולין.

תוס' רעק"א
פ"ג ג (את יו) הפחות.
מ' הכתוב הפחות
והסגנים ירמיה נ"א
כ"ג:

ג והח"י. ע"י צירוף משנה דלקמן ומשנה ג'
פ"צ דערכין ומ"ש שס: ש"ח צפניהם. שלוחים
להודיע לאנשי ירושלים. הרמז"ס צמזרו סוף פ"ד:
ועצרו את בכוריהם. עיין צמ"ט ו'. ומה שכתב הר"צ
ואס מציאים עננים היה מראה
הטובים וכו'. הוא הדין למאנים
ושאר פירות. וז"ל הרמז"ס
ואס היו הכל רעובים היה
מראה הטוב והיפה שצבולס:
הפחות. פי' הר"צ סגני כהונה.
וכן פירוש הרמז"ס. ולכאורה
כונתם הפחות הסגנים לתן
הס שני שמות נרדפים ועל
מינו אחד הונחו. אבל לשון
הרמז"ס צמזרו ספ"ד כתב
הפחות והסגנים ולפי"ז נראה
הסגנים סגני ליה. ולפי סגני
ליה קורא לסגני כהונה שס
יותר נכבד והוא הפחות שס זה
מעין סס מלוכה הוא כמה דלח
אומר (חגי א) זרובבל פחת יהודה (נחמיה ה) לחס הפחה

החלילי מפה לפנייהם י, עד
שמועדים קרוב לירושללים.
הגיעו קרוב לירושללים, ש"ח
לפניהם י, ועצרו את
בכוריהם טו. הפחות טו, הסגנים יו
והגזברים יי יוצאים לקראתם.
לפי כבוד הנכנסים היו
יוצאים י. וכל בעלי אמוניות
שבירושלים עומדים לפנייהם כ
ושואלין בשלומם, אחינו אנשי
המקום פלוני, באתם לשלום:

פירוש המשניות להרמב"ם

ופחות. הם סגני הכהנים. וגזברים. הם הממונים על עסקי
ההקדש ועל נכסיו: אמרו לפי כבוד הנכנסין היו יוצאין.
ביאר הגמרא ענינו שאם היו הנכנסין רבים היו גם כן היוצאין
לקראתם רבים ואם היו מעטים היו יוצאים לקראתם מעטים:
והניקור אצלינו אין בע"י אומניות. רש"י לעמוד מפני ת"ח
אבל חייבנו לאלו לעמוד לפי שהנכנסים הם קהל וכבוד צבור
שאנו ואמרו בגמ' בדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית

משבעת המינים ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית היו עושין
העטרה מענפי הזית בלבד: הח"י. הוא הכלי הידוע מכלי
הניגון ואין צריך לפרשו מפני שהוא מפורסם: עצרו את
בכוריהם. כלומר הדרום בפירות כי זה ההדרור היה שהיו
משימין התאנים והענבים הרטובים על התאנים היבשים
והצמוקים אם היה מביא מהן ואם היו הכל רטובים היה מראה
הטוב והיפה שבכולם ומעטר אותם באשכולות הענבים:

מלאכת שלמה

הנכנסין היו יוצאין. ירושלמי וכו' יש קטון וגדול צירוף אלל
אימא לפי רוב הנכנסין היו יוצאין כלומר אס רבים רבים ואס
מעטים מעטים: וכ' בע"י אומניות שבירושלים עומדים

צעי יחיד שנחשלו ולא כל מציא גדי ע"כ. ויש גורסים והשור הולך
עממה: ש"ח צפניהם. א"ס לירושלם כדי ש"ח להקנין:
הפחות והסגנים. איח דגרסי הסגנים נלא ו"ו: לפי כבוד

י כ י תפארת ישראל י כ י

אוצר ציה ה': יט כל ישראל נכבדים וצני מלכים רק אס צאו
הרבה יוצאין לקראתם הרבה ואס מעט מעט: כ כשעזרין
לפניהן. אע"ג דאין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני מ"ח נשעת
מלאכתן הכא חביבה מלוה בשעתה וכו"כ חייבין לעמוד בפני נושאי
המטה או בפני נושאי חינוק למול:

יב פלעטעה. ולפע"ד נקרא הכאה ע"ש הקשת האלכזרית על נקבי
החליל: יג נלכתם דרך ולא הלכו רב צ' חלקי היום:
יד שלוחים להודיע באתם: טו אס היו הפירות יבשים מניחים
רטובים למעלה וממדי מניחים המוצחים ציומר למעלה מפני זה
אלו ואנוהו: טז שרי הכהנים: יז שרי הלויס: יח גבאי

משנה ראשונה

אלל על כספו: וכ' בע"י אומניות. לרבותא נקט בעלי אומניות
אע"פ שמחשבתין ממלאכתן וכו"ש שאר העם ומשמע דלפי מ"ח צייבין
לעמוד בשעה שעוסקין בחורה משום דחביבה מלוה בשעתה וטעם זה
דחייבונ מלוה איתא בגמ' פ"ק דקדושין ד' ל"ג. וז"ע שהרמז"ס
צפירושו כתב טעם אחר דכבוד צבור שאני ומשמע דמשום יחיד המציא
ציוכרים או נושא החינוק למולו א"ל לעמוד ח"ל לפי טעם בגמ' שחביבה

ועצרו את בכוריהם. נראה כשהגיעו קרוב לירושלים היו נוטלין הכל
עם הצבורים ציניהם ונושאין אותו צדיהם בגלי ולכך עטרום עכשו
דפרסם התידור ונכל הדרך היה הכל והציוכרים מוכסים מונחין על
התמור או צנגלה ואין לורך לעטרו. אבל הוא שהולך כל הדרך צרגלו
היה הולך מהודר חמדי קרניו מלפנות והב ועטרת של ויה והא דהנן
לקמן הגיע להר הציט נוטל הכל על כספו כלומר דלא סגי ששאלו צדיו

צירושל' הכי פריך וכו' יש קטון וגדול צירוף אלל כיו מעמי צאוכנסין כ"ה וצראה כונת הקושיא לתקומה כל הדרים צירושלים היו אכסים שצונים ואל שייך עמד לפי כבוד הנכנסים היו
יוצאים אלל ע"כ היינו צרנו צרנו כ"ה כבוד כמו עשה אה כל הכבוד כ"ה. אבל הר"י צמ"ץ גרים וכו' יש קטן וגדול צירוף אלל ומקיים אליה דר"מ ע"כ ולא ידענו הי ר"מ ורש"י
למחר"ס המפ' שגם הוא גרים צירוף אלל ומפ' והלא אמרי' כל ישראל בני מלכים הן ע"כ ולפי"ז ט"ס הוא צפי' ברמ"ז וז"ל אליה דר"ש אלל דלפי"ז לא ידענא מאי פריך מדר"ש
והי רבנן פליגי עליה ול"ל כל ישראל צ"מ והלכתא כוונתיהו וצלמא יי' הוה גרפי' ר"מ הוה ינחא דקתם ממחי' ר"מ אבל לא אשכתן דלית ליה לר"מ הן סברא. וי"ל דבזוק (ש"ל): ד"ה
וכ' בר דחביבה וכו'. הכי איתא בקדושין ל"ג ויחיהו ג"כ צירוף אלל עממא אחירנא דשאני הכא שיהא לקנין פי' פעם בשנה ואין כאן חסרון כ"ס והר"מ צפי' כ' אבל חייבנו לאלו לפי
שהנכנסים הן קהל וכבוד צבור שאני ע"כ ולא ידענא מאי יד מעממא דגמ' (ש"ל): בא"ד ובפנינו נושאי החינוק וכו'. יש לרבותא דשאני הכא דעתינא דלית לה עוסקים במלוה הוא
ממא דתקורא כתיב והלכת אל המקום וגם בהולאת המה י"ל דעוסק במלוה ממנו שכבודו הוא למת נשאו על כספו וכד' ר"ל דטען יטענוניה וכו' אבל כיה אכמי ללו עוסק במלוה הוא
דאין שום מלוה התייבוק והכנה למלוה הוא דהוא ומנ"ל דלרתיין גם כיה לעמוד ואפשר דמכל מקום שער פסיעות יש. ומ"מ לא מלאחי הן הפוסקים ו"ל אלל ראה זה כתב
המרדכי שצריכים לעמוד כל העם בשעת מילה אמנם לאו משום כבוד העוסקים במלוה ממו כיה אלל משום כבוד המלוה עממה והצי"א וכו' דלכך ועימדו כל העם צדדים (ש"ל):
במשנה ושואלין לפי הנראה מ' המשנה הוא ששאלים להם אס צאו בשלום שלל הי"ל שום פגע רע בדרך שהרי חן אחינו כ"ה באתם לשלום ואס היחה שאלים שלום היולי' באתם
לשלום אבל באתם לשון שאלה הוא וז"ל דעל השאלת שלום ממש לא הולך התנא לאשמעתינן כי פסונו הוא דלכל איש הנא מן הדרך מלוה המקיים לו שלום דלדאחא בדברי ר"ל
ועממא י"ל משום דהשינה מתלוה עמו בדרך דלדאחא צוהר וכו"ש עם אלו שלוחי מלוה אלל אחא לאשמעתינן ללהראו' חובו המלוה בשעתה מאכריסם וכו' עממא צדדים אלו מה
שאלן עושין כן לשאר צינא וצראה שזו היא דעת הרמז"ס שצמזרו העמיק באתם בשלום וכו' הנוסחא דצירוש' ולשון זה של בשלום א"ס בלשון יומר מלשון צרכה שהרי א"ל

ד החלי"ץ. מין כלי זמר וקולו נשמע למרחוק: היה נושא המלך על כתפו. לפי שהיה צריך ליתנו מידו ליד הכן דכתיב (דנח"ס טו) ולקח הכהן הטעם מידך: זה הגזלות שעל גבי הסלים. שהיו תולים מאחורי הסלים של ציבורים חורים וצני יונים. ולא על גבי הסלים ממש שלא יענפוס. והן קרובין עולות: ומה שבידם. רמז"ס פירש, הגזלות שהציאו צידם שלא מלאום אחורי הסלים. ולי נראה, ומה שצידם, הציבורים שהציאו צידם: ו רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי. ואין הלכה

ד החלי"ץ מכה לפניהם עד שמיגיעין להר הפית. הגיעו להר הפית, אפלו אגריפס המלך נוטל הסל על כתפו ונכנס, עד שמיגיע לעזרה. הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר, ארוממך יי פי דליתני ולא שמהך איבי לי (תהלים ל): ה הגזלות שעל גבי הסלים, היו עולות. ומה ששקדם, נותנים לפניהם: ועזרהו הסל על כתפו, קורא מהגדתי היום ליי אלהיך (דברים כו) עד שגומר כל הפנשה. רבי יהודה אומר עד ארמי אובד אבי. הגיע לארמי אובד אבי, מוריד הסל מעל

ד החלי"ץ. מיי שם: הגיעו להר הפית. שם פרק ג' הלכה יג: זה הגזלות. ממוזע נח: מיי שם הלכה ט: ו עודהו. שם הי"ז:

שינויי נוסחאות ד החלי"ץ נד"ס מחיל כלן מ"ה. שמיגיעין צירושלמי שחן מגיעין. שמיגיע צירושלמי שהוא מגיע. הגיע לעזרה צירושלמי ל"ג. ה הגזלות צירושלמי ונד"ס הכל משנה א' עם הקדמות. ומה נמנמות והכלים. נותנים נד"ס נותנים ויכ"ה נמשכ"ג ונמנמות. ונד"ס היו נותנים. ו עודהו צירושלמי ערדנו. שגומר צירושלמי שהוא גומר. מע"כ כתפו צירושלמי מן כתפו ונד"ס מכתפו.

תוספות חדשים פ"ג ו (במשנה) קורא מהגדתי היום. מכלן קשיא לפי הר"ב פ"ז דטוטה מ"ב שפי מקרא צטורים שהיה מלרמי איבד איני עד סוף הפעשה ע"ש והרי כלן מסורס דמחיל מהגדתי היום והכל צריך לקרות כל הקודם כמובאר צממ"ב צמטרו ע"ש י"ע:

תוספות אנשי שם הנפטר מחבירו לא יאמר לו לך נטלתי אלא לך נטלתי. ואפשר לומר לפי גרסא דרשב"א לנטלתי דהו"ו זריזים אפי' בלשון שאלה מלאכיה להם בלשון טעמם זה (ה"ט): ו היר"ט ד"ה הגיע בו אותן לתיק בו. כל דבור זה מורה שלא ראה דברי הסוסי צמכות ד"ח ע"כ שפי דר"י חלק והגיע בו הכל מדברי ר"י ע"ש (בי"ש):

לא אכלתי. ואין להגיה צממנה והסגנים צו"ו שכן אמה מואל שם חס ויפת. יששכר וצולון וצנימין (ורצ"ס) [וכן רצ"ס]: ד אפילו אגריפס המלך. ממלכי צים שני צעל נפש גדולה ושררה רבה. הרמז"ס: ה ומה שבידם. זה שכתב הר"ב ולי"ג וכו'. וכדצרו כחז הראב"ד צהשגומיו צפ"ג: ו הגיע לארמי אובד אבי. אמאל למאל קמאל שהרי הרמז"ס העמיק כל זה צמציצרו צפ"ג. וכלן צפירושו כחז דל"ן הלכה כ"י יהודה. ואין לפרש דל"י יהודה אינו קורא אלא עד ארמי דצהדיא כתיב וענית ואמרת ארמי. אלא דצהא פליגי אי הו"י יד הכן עם הצעלים כשהוא קורא ארמי אי לא. ויש לפרש צצני דרכים האחד דמאל קמאל ס"ל שאין הכהן מניח ידו אלא להניף קודם הקריאה ומניחו והצעל נטלו בלבד וקורא. ויהיה וקורא ולקח

מארמי וכו' ומניחו וכו' הכל שב אל הצעל בלבד. ומעשה הכהן נגמר צממרו ומניפו. והכי הו"י פשטיה דקרא. ולקח הכהן הטעם מידך והניחו לפני מוצח וגו'. והדר וענית ואמרת. ור"י יהודה סובר דהאי והניפו היינו והנמת דכתיב

פירוש המשניות להרמב"ם

הבכורים להדרור תורים ובני יונה מהם שהיו מביאין אותם תלויים בסלי הבכורים מהם שהיו מביאים אותם בידיהם: ואמרו שעל גבי הסלים. בארו בגמי שהיו תלויים מן הסלים ולא היו משימים אותם על הסלים כרי שלא יטנפו אותם ואותם שהיו תלויים בו היו מקריבין אותם עולות. ואותן שהיו מביאין בידיהם היו נותנים לפניהם: ו כבר בארנו בפ'

ה' גלך ובירושלים היו אומרים עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: ד לשון החזרה הוא שיהיה אדם בעצמו נושא הבכורים ונותנן ביד הכהן אמר הש"י (דברים טו) ולקח הכהן הטעם מידך: ואגריפס המלך. ממלכי בית שני בעל נפש גדולה ושררה רבה ואמרו בגמי בהר הבית היו אומרים הללויה עד כל הנשמה תהלה י"ה (תהלים קג): ה היו מעלים עם

מלאכת שלמה

י"א צמציצת יד דהאי שיר דממני אינו עיקר שיר דכצורים דקאמרו המס צממאל מקרא דהואו שיר הו"י עבודה צצצורים צצצמ טעפה אלא הכא לשמחה צעלמאל מיד כשהגיעו לעזרה וזמיה הוא ללא איירי ממני כלל צעיקר השיר ע"כ: ה הגזלות וכו'. ירושלמי מניח ר"י יוסי אומר לא היו נותנין הגזלות ע"ג הסלים שלא יעכלו הצצורים אלא חולין חוזה לטלים וכחז רצ"ס נדק ו"ל דר"י יוסי פליג אמתני'. ונמנמות פ"י רש"י ו"ל ושצידם הסלים של צצורים ע"כ. והרגמ"ה ו"ל פירש הסלים והפירות. וכחז הר"ש שירלי"ץ ו"ל דעת הרמז"ס ו"ל שהיו צידם גולות שהן פסולין לגבי מוצח והואו כיון דלא חוו לקרבן נותנין אותם ממנה לכהנים ע"כ והראב"ד ו"ל על הצצרות כחז אמר אצריהם אומר אי מה צצידם ניתנין לכהנים על הפירות הוא אומר צממנה אכל גולות אין צידם כי אם אותם שעם הסלים ע"כ ולמאל דמפי' דושצידם היינו הסלים ק"ק מממתימן דצממוך דקחמי והסלים והצצורים ניתנין לכהנים:

מפניהם וכו'. בואכם לשלום. גרסי' ו"ס צעלוס: ד החלי"ץ מכה. כלומר איש החלי"ץ מכה כלומר יודע צנינוט לשון אחר קול הסליל: הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר. ירושלמי כז הווא אמר כיני ממני ולקח הכהן הטעם מידו פי' ר"י מסמפוטג ו"ל דה"ק דלאו דקחמי ממני היא הגיע לעזרה ודברו הלויים בשיר אלא משנה חסרה היא וה"ק הגיע לעזרה ולקח הכהן הטעם מידו ודברו הלויים בשיר ע"כ ואית מנאי טנו שלא הי' נוטלן הכהן עד אחר גמר הפרשה כדי לסמוך ממנה לממנה שפי' עתן לו הגולות להקריב קרבן וממנה הצצורים סמוכה ליה ו"ל חסכס ה"ר משנה פיננמי ו"ל צמס הרצב"א ו"ל מחליף כדי לסמוך ממנה לממנה ומיד אחר שלקח הכהן הטעם מידו מיד מה צצידם נתנין לכהנים כדי לסמוך ממנה לממנה ואח"כ ודברו הלויים בשיר ע"כ: ארוממך ה' כי דליתני. משום דכתיבפיא גדולה נעשו דלכן חקנו שיהו בלון אל עירו של מעמד כדי שיהו מתקבלין שם רבים דמי למנוכת הציח. וכחזו מוס' והרא"ש ו"ל אין צערכין דף

תפארת ישראל

פ"ג (א) ב"ב הרמז"ס וממני הרי ידוע שאדרכנה צמיו צעו"ה נטו צללי ערב למלכות ישראל והיו כצצקים חחת יד הרוממים. ולצפנ"ד ע"פ מ"ש חו' (סוטה דמ"א ב') ד"ה אוחו דלף דלשאר

י כ"ן ב"ב מלך צצית שני צעל נפש ושררה רבה (א): כ"ב שהיו חולין סציד לטלים ולא ע"ג שלא יענפוס: כ"ג הגזלות צצידם וי"א דלצצורים קאי וכן נ"ל דאי גולות צצידם מיון דליקן עולות הו"ל

משנה ראשונה

דכתיב שצוהו של הציבורים אומר ארמי אובד אבי וגו' אומרים ג"כ שיר זה ולא שמהת ארמי לי שצאל אם אצינו מיד לכן אציו: ה היו עולות. נראה שהעולות הללו אינם חובה דלא ילפי' מקרא אלא שלמים לעיל פ"ב מ"ד אלא דרבן היו להציץ לצורון והרמז"ס צמציצו כחז שהציאות לעטר הציבורים: ו ר"י אומר עד ארמי. נראה דפלטגמיהו הוא אם היה הפסק בין קריאת הגדתי לקריאת ארמי דלתיק משתחיל הגדתי לא היה מסתיק עד שגומר כל הפרשה אע"פ

מנה צעממה: ד החלי"ץ מכה לפניהם עד שהגיעו סמוך לירושלים. הבית. ולעיל מן החלי"ץ מכה לפניהם עד שהגיעו סמוך לירושלים. משום דמשהגיעו סמוך לירושלים היו יושבין שם ולא היו הולכין עד ששלחו לאנשי ירושלים ללאת לקראתם ושהיו שם צעטור הציבורי וכל זמן שישבתן ה"י החלי"ץ סוסק ומשצנאו אנשי ירושלים לקראתן והלכו כולם יחד לירושלים היה מחר ומכה צמליל לפניהם עד שהגיעו להר הבית: בשיר ארוממך ה'. ולא אחרפס מה ענין שיר זה לציבורים. ונראה

שכן דקשה לת"ק דייק וחכים לא, ושם תירצו החוס' דהתם צרכו מוצהק או צרכו מופלג דהוי כעין רצו דל"ו ודאי כולי עלמא מודו, וייק וחכים דלמר הכא היינו נורצא מרבנן.

כ"א שגא דפ"ג יגהו. כתבו התוספות לפרש"י דליכא למימר רב יוסי אזקן אשמאי נמי פ"ג דא"ב היינו דאיסי. וקשה דטפי הוה ליה למימר דאם כן נימא איכא צינייהו זקן צור. ונראה דהכי קאמרי דודאי מדלח אמרינן איכא צינייהו זקן צור, אלמא ס"ל לגמרא דל"א פליג רבי יוסי אזקן אשמאי, וקשה דמנא ליה לומר הכי נימא דר' יוסי שיצה כל שיצה כפשוטו, לכך כתבו דא"כ היינו דאיסי.

[דף ג' ע"א] א"כ נכתוב רחמנא מפני שיצה תקום והדרת תקום והדרת וכו'. וכתב הר"ש ז"ל [מס' הרא"ש ד"ה א"כ] [וא"ת] בלאו הכי אית לן למדרשיה אדלעילי ואדלקמיה כדאמרינן באיזהו נשך [ב"מ ס"א, א] גבי נשך ומרצית דקיימי אכסף ואכול, וכן גבי נבלה צפרק כל שעה [פסחים כ"א, ב]. דגמ"ה ומכירה קיימי אגר ואכרי. (ותימ') [ומירץ] שאני הכא דאין לשון מפני קאי אהדור אל"א הו"ל למימר פני, וכן תירצו התוספות צפרק כל הצער [מולין קיד, ב ד"ה א]. ור"ת (מאור"י) [מאורליניש] תירץ דכיון דאיכא למטעי ולומר דמיירי צמד גברא הו"ל תרי זמני, ולא דמי לגר ועכו"ם דליכא למימר דחד גברא הוא.

ו"י נראה דהא דלרשינן באיזהו נשך קאי אחרוייהו, היינו מכח דשני קרא דצוריה, דלכתוב קרא כרישא כדסיפא בנשך לא תתן לו את כספך, או לכתוב סיפא כדרישא ואת אכלך לא תתן במרצית, וכן גבי נבלה דפרק כל שעה, אל"א הכא שפיר אכטריך למכתב הכי להא דדריש ר' יוסי דקימה במקום הדור צעינן, א"כ תקום והדרת חד מילתא נכתוב קרא תרויהו אשיצה ותרויהו אזקן, דמאין לנו לדרוש הסמיכות צתרי גווני לגלויי הידור הקימה ולאזקומי תרויהו אשיצה ואזקן.

אף הדור שאין בו. פרש"י וע"כ לא בתיב הידור אלא לדרוש בדאמרן למעוטי עמידה מרחוק וכו'. וקשה דלמה לו לרש"י לומר שנכתב לההיא דלעיל, הא אכטריך שפיר לגלויי אקימה דבשעת מלאכה דפטור כדדרשינן דומיא דהדור. ויש לומר דרש"י הוקשה לו דצין קימה צין הדור יש צמשמען חסרון כ"ס, והיאך נלמוד סתום מן הסתום ממנו, ועוד כיון דקימה במקום הידור קאמר, אס כן לאו מילתא אחריתי היא והכי מקשינן להו, לכך פירשו דודאי קימה של הידור קאמר, והא דאמרינן מה קימה שאין צה חסרון כ"ס, כלומר דלאו מילתא באנפי נפשה היא אל"א תנאי של קימה שמהא במקום

הידור, ואין לך לדרוש הדור צפני עצמו דהוא משמע בכל מיני הדור אף צממון, שלא נכתב לרצות אל"א למעט ממשמעות דקימה דהוא נשמע בכל מקום.

אין בעלי אומניות רשאיין. תימה מה לשון רשאי שייד דמשמע דאיכא איסורה. לשון התוס'. ותירצו רשאי כמו חייב. ומיהו צפרק אל"ו טרפות [מולין נה, ב] משמע הלשון דחינו רשאי ממש קאמר, דלמר רב חנה פתוראה (לעולם מני הוא צר נפחא וצעה מיניה דוגר'א) [עילא מינאי הוה קאי צר נפחא וצעי מני דינר'א] קורדנאה לשעורי ציה טריפתא וצעאי למיקם קמיה ולא שבקיה, א"ל שב צני שב אין צעלי אומניות וכו', ומשמע קנת מדקאמר ולא שבקני דאסור. ויש לפרש שלא הניחו כיון שלא היה מחוייב, וההיא דערכין [כה, ב] להעלות עולה שאינו רשאי פירשתי (ו) צמקומה.

וייש לפרש דחינו רשאי ממש קאמר, שאם צא אחר להחמיר על עצמו ירצו אחרים גם הם לעמוד מפני הצושה, ונמצא זה גורם להם הפסד, ואם לא יעמידנו יש זלוול לתלמיד חכם, שמקנת עומדין ומקנת יושבין שנראה שאינם חוששין לכבודו, אל"א שכולם אינם עומדין מוכחא מילתא.

ובידיהו צספ"ק דתענית [יג, ב] אין הצוגרת רשאה לנוול את עצמה צימי אל"א אציה משמע חייבת, וכן כתבו החוס' שם [ד"ה אין הצוגרת]. ויש לפרשה צענין זה שאם תנוול חובלת צענמה, ואם אחרות לא יעשו הרי הם כנוגעות בכבוד האב.

בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה. בשלהי מסכת צכורים צירושלמי [פ"ג ה"ג] פריך נמי הכי ומשני שניה היא שהיא אחת לקיטין, פ"י שבא מזמן לזמן לא חשו על הפסד מועט כזה, וצתה הכי משני ר' יוסי צר אצין צסם רב הונא צר חייה צה וראה כמה גדול כחן של עושי מצות שמפני זקן אין עומדין ומפני עושי מצות עומדין. וראיתי (להרמב"ן) [להרמב"ם] ז"ל [פיהמ"ש צכורים פ"ג מ"ג] שפירש המשנה שם בלשון הזה, אע"פ שאין צעלי אומניות רשאין וכו' חייצנו לאלו שהם קהל וכבוד לצור שאני. ולפי זה אס היה עושה המצוה יחיד וכמו אותה שאמרו צירושלמי שם יחיד שנתעלל ולא (הציא) [צא מצית] גדי וקרניו מצופות כסף וכו', אין החיוצ לעמוד מפניו, אי נמי יחיד עושה מצוה אחריתי. וגם משמע מדצרו שאם היה לצור אף על פי שעסוקים צמלאכתן, עומדין אפילו בשעת שהם עסוקים צמצות.

ובמהבא לא משמע הכי, דאמרינן צוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתא, ולא מפליג צין יחיד לצבור. ועוד מגופה דירושלמי שם מוכח, דאמרינן אל"ן דקיימין קומי מיתה

וא"ת השתא ללא ידע גזרה שזה לפני פני, אמאי לא פריך ואימא מורא (דמחיקת שם) [דזכרת השם], דאמרין צפ"ק (דמכות) [דממורה] [ג, א] דאזרחתיה מהכא את ה' אלפקי תירא. וי"ל דמ"מ מורא זקן דכללא היא, דדרשינן [פסחים כג, ב] מרצוא דאם לרבות תלמידי חכמים.

ואימא מורא משקלות. כתבו התוספות וי"ל דלא דמי דעמידה מפני זקן שייך לירא מפני ה' וכו'. וא"ת כיון דעיקר תירוצא הכי הוא אמאי לא משני כן גמרא, ולמה ליה לשנויי פני פני גמרא. וי"ל דזרצית ומכשולות שייך לירא שפיר מפני ה' שזוה על כן, כדאמר צפרקא קמא דיבמות [ג, ב] ומקדשי תיראו לא מן המקדש אמה ממירא אלא ממני שפקד על המקדש, אלא גמרא דייק מדכתיב [קט"ו, ב] אשר איננו ירא מלפני אלקים, ולא כתיב אשר איננו ירא אלקים, אלמא להכי כתוב פני משום דקאי אזקן דכתיב ביה פני, ולכך כתבו התוס' לפני דכתיב גבי מכשולות אעור קאי ולא אלקים, וכי תימא קרא דזקן נמי פני זקן כתיב, הא לא קשיא לפני זקן היינו פני השם, דמורא רבך כמורא שמים.

ועוד יש לומר ולהכי לא משני בגמרא מטעם מורא רבך דמירא התוס', משום דהא איכא מחיקת שם ומאי נמי קאי עלה, להכי קאמר לפני פני גמר ותרמי צעינן.

[תו כתבו התוס' וזהו יצחק מפרש מצינו מורא במשקלות וכו'. ואכתי קושיא קמייתא בדוכתא [קא"ל], דהא איכא מכשולות, ומריהטא דזכריהם משמע דלר"י ניהא. ונראה דמשום דלדברי התוספות קשה קצת, דאימא מכשולות דפריך, דהו"ל לגמרא למימר לפני אלקים גמר דזהו עיקר התירוק, אבל לר"י ניחא דגמרא לא פריך אלא ממשקולות, ומשני פני פני גמר והתם לא כתיב פני. וכי קשיא ליה האיכא נמי מכשולות, משנינן דההיא פני דקאי אעור לא תשיב.

[תו כתבו התוס' וע"ז עון זה בא עמ"ק וכו']. וקשה מהא דאמרין צפרק כל כתיב [שם ק"א, ב] אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, שנאמר [שמות טו, כ] ויהי ציום השביעי ילאו מן העם ללקוט וכו' וכתיב בתריה [שם י"ג, ט] ויבא עמלק, משמע דבעון חילול שבת אתא. וי"ל דה"ק אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה היה הקצ"ה מוחל להם עון משקלות.

ומירדו צפרקא קמא דזכורות [ה, ב] משמע קצת דעון אחר גרמא להם, דדריש מאי צרפידים שרפו ידיהם מן התורה, ופירש רש"י שם [ד"ה שריפון] לפי שרפו ידיהם מן

לא מן קומי מיתה קיימין אלא קומי אלן דגמלין לזה חסד, ולא אמרו קומי כצור אלא משום דגמלין חסד והוה להו עושי מלוא בשעתה, וכתבו האחרונים זכרונם לברכה¹⁶² שלכך נהגו לעמוד כשצב בעל הצרית למול את בנו שהוא עושה מלוא בשעתה, ע"כ דאף על גב דאמרין הכא ודילמא שאני התם דנמצאת מכשילן, דחויא הוא ואדחויא לא סמכינן, ואף על גב דכי רבי יוסי משני (שנואי הא דאי) [שניא היא דאחת] לקיין, אדר' אבין סמכינן דמייתי לה בגמרא דידן. אי נמי הנהו שנויי דשני, היינו לומר דאל"כ אינן שייצין לצטל מלאכתן דלא מחייבי קימה שיש בה חסרון כ"ס, אבל מ"מ למדנו שחולקין כבוד לעושה מלוא, והיכא דליכא חסרון כ"ס מיהא צריך לקום מפניו.

[דף לג ע"ב] איין תלמיד חכם רשאי לעמוד [וכו']. כתבו התוס' דדין זה אינו נוהג אלא באותם הדרים בבית הרב. וא"ת מאי פריך מצרייתא דמנין לזקן שלא יעריה, דילמא כהכי מירי בתלמידים אחרים שאינם צדיק הרב שחייבים לעמוד בכל שעה.

וי"ל דמה שכתבו לחלק בכך היינו דמדרבנן הוא דמחייבי מפני הרואים, דמדאורייתא לא אשכחן חילוק בין צניעא לפרהסיא¹⁶³, ומסתמא אית לן למימר דלא חייבה תורה יותר ממה שחייבה לכבוד שמים, ורבנן הוא דאצריך פרהסיא, וקרא דויראת לא מצי קאי אדרבנן.

מת"י ר' שמעון בן א"עזר אומר מנין לזקן שלא יטריח וכו'. וא"ת מאי פריך ההיא דצעי לאפוקי כדאמר אבוי נקטינן דאי מקיף חיי, כל זמן שיכול להקיף לא יטריח. וי"ל דלא משמע ליה לגמ' לאוקמי קרא דויראת כהכי דלא מפני שאינו מקיף מקרי שאינו ירא, דמכלל הן אמה שומע לאו כדאמרין צסמוך, וההיא דאבוי מקיף ר' זירא מקיף מדת חסידות היא, לא שמשויצ להקיף מן התורה, והשתא קא סלקא דעתיה יטריח הרבה פעמים, להכי פריך צסחריח וערבית מאי טרחא איכא, דיותר מכלן אינם מחייבים לעמוד, ומשני במה דאפשר לא נטרת, כההיא דאמרין צירושלמי דמס' ציבורים [פ"ג ה"ג] דלא יחמי קיעתא דסבין ועבר קומיהון צגין דיקומון לון מן קמוי.

מורא זו אינו יודע מה הוא וכו'. וא"ת והא דרשינן ליה להך קרא דויראת אזקן ענמו שלא יטריח. וי"ל דהיינו מדסמיך זקן לויראת דהוה ליה למימר לפני זקן תהדר, אבל מכל מקום פשטיה דקרא קאי אאחרים כדקתני [לעיל ג, ב] יכול יעלים עיניו וכו'.

162. עיין בפירוש הרע"ב בביכורים שם טו"ה וכל בעלי, ובשלטי גבורים על המדכי שבת סי' תכב שכתבו כן.
163. עיין חוסן יוסף אות קלח ובמפת' שהקשה ע"ז.

רבי אֵלִיעֶזֶר דְּמִיּוּלָה פָּרַק תְּשֵׁעָה עֶשֶׂר

היט רבי אֵלִיעֶזֶר אומר אם פֶּאָ הֵבִיא וכו'. [דף קל"ג ע"א] ועושוין כֹּף צַרְכֵי מִיּוּלָה בַשְּׁבִת. וכו'. דְּלֹאֵר רַבָּא [פסחים דף כ"ג] עַל וְהוֹסֵף וְהוֹמֵל עַמְמֵי דְנִרְיָהּ נִמְקָס כַּת הֵי מִלֵּי קוּדָס שְׁנִימוּל אֲבָל לֹאֵר שְׁנִימוּל חוּלָה הוּא וּמְחַלְלֵן עֲלֵי אֵת הַשְּׁבִת אֲפִילוּ בְּמַלְאכָה שֶׁאִפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת מִעֵשׂ:

תב [דף קל"ד ע"א] [בן ח' ה'] הרי הוא באבן ואסור פֶּאָ־מִיּוּלָה (א) כֵּל הַשְּׁבִת עַד שֶׁיִּכְלֹו לוֹ מִדְּשֵׁי אֲבָ־הָאָם שׁוּחָה עֲלֵי וּמִנִּיקְתּוּ מִפְּנֵי הַסְּבִיחָה. מִן הַחֲלָז שְׂדֵדִיהָ שְׂמִינִיָּה לִידי חוּלֵי כַּד וּכְן גַּם דִּין נִקְבָּה שְׁנוּלָה לֵח' וּמִפְרָשׁ צִה"ג כִּיֵּד יִדְעִין הַבִּירוֹר וּמִפְרָשׁ כְּגוֹן כֵּלָה צְהוּלָה שְׁנִשְׁאֵת (ב) וּמֵת צַעֲלָה צִהָי שְׁבַע אִו כְּגוֹן כֵּלָה אֲלֻמָּה שֶׁמִּשְׁמָה וּמִתְעַבְרָה וְהֵלְךְ לוֹ צַעֲלָה בְּדֶרֶךְ רְחוקָה וְשׁוֹב לֹא שְׂמָשָׁה וְיֹלְדָה לֵח' כֹּל אֵלוֹ תוּלִידִים לֵח' וְאִינֵן נִימוּלִין צִשְׁנָת:

תבא [דף קל"ד ע"ב] ת"ר הַמֶּ־ה' (ה) יִבְרַךְ אֲקִבָיו עַ־הַמִּיּוּלָה. כֹּתֵב רֹאשִׁיָּה מֵת חֲסִידוֹת הִיא (ג) שֶׁאֲחֵרֵי הַזְּרִיכָה יִגְלֶה עֲרוֹת הַקֶּטָן וְאֵם לְצוֹ נִקְסוֹ וְצִהוּל מוֹטֵב שִׁיגְלָה מִיֵּד וַיִּבְרַךְ וּזְכַר לְדַבֵּר שֶׁאֲמָרוּ רַבּוּתֵינוּ (נִמְכּוֹת דף ה.) אֵם הַצְּנַחְתּוֹ שֶׁהוּא נוֹשָׁא כְּפוֹי וְחוּזָר רִשְׁאֵי וְאֵם לֹאֵ אִין רִשְׁאֵי וּמַצְטַל צִרְכָת כִּהְיִים:

[שם] אבי הבן מברך אֶהְכִּינֵסוּ בו. נהגו העם שֶׁמִּבְּרַךְ אֲבֵי הֵן אַחַר הַמִּילָה וְכֹל זִמַּן שְׁטַרְדוֹ הַמְּוֹהֵל צִפְרִינָה שְׁגַם זֶה כִּכְלָל עוֹבֵר לְעִשְׂיִתָּן וְשֶׁאֲחֵינּוּ לֹא

מִבְּרַךְ מִשּׁוֹם לְעֵרָא דִּינִיקוּסָא וְשֶׁאֲחֵינּוּ לֹא שִׁיךְ אֲלָף דְּצַבֵּר שְׁמַחָה דוּמִיָּא לְפִדְיוֹן חֲבִב הַבֵּן כִּךְ הַשִּׁיב רַבִּינוּ תַּס וְלִי לֹאֵ מִבְּרַךְ שֶׁהִיטָה מִשּׁוֹם דֹּלָא קַעֲבִיד [אֲלָף] מְנוּחָה הַמְּוֹתֵלָת עֲלֵיו כְּדַמְנָן צִפְ"ק דְּקִדּוּשֵׁין [דף ע"ג] הַאֲבַּ חֲיִיב לְמוּל עֲנוּ וּלְפִדּוּמוֹ וְצִירוּשְׁלָמֵי פִרְקָה הַרְוָהָ [הַלָּה ג] גְּלוּסִין הַעוֹשָׂה סוּכָה לְעִזְמוֹ מִבְּרַךְ לְעִשׂוֹת סוּכָה וְשֶׁאֲחֵינּוּ הַעוֹשָׂה לּוֹבֵב לְעִזְמוֹ וְזִינִית לְעִזְמוֹ מִבְּרַךְ לְעִשׂוֹת לּוֹבֵב וְזִינִית וְשֶׁאֲחֵינּוּ וְכו' עַד הַמֵּל אֹמֵר עַל הַמִּילָה אֲבִי הַבֵּן אֹמֵר לְהַכְּתִיבוֹ וְלֹא קִמְיָה הַמֵּל אֵת עֲנוּ (א) [וְשִׁי"מ דוּקָא אֵם הוּא מוֹהֵל אַחַר אֹמֵר עַל הַמִּילָה וְלֹא יוֹתֵר] אֲבָל וְדָאֵ אֵם הוּא מֵל אֵת עֲנוּ מִבְּרַךְ שֶׁאֲחֵינּוּ הוּא דְלִמְרִינֵן [מְנוּחָה דף ע"ג]: הִיא עוֹמֵד וּמִקְרִיב מִנְחָתוֹ צִירוּשְׁלָמֵי מִבְּרַךְ שֶׁאֲחֵינּוּ תַּסֵּס אִי אִפְשֵׁר אֲלָף צִהְנִים כִּי עֲלִיָּהָ הַטִּילָה הַחֲרוּהָ לְהַקְרִיב וּכְן דְנָחֵי לְפָנֵי אֲבָ־מִוְרֵי יִשְׂרָאֵל וּלְפָנֵי הַיִּשְׁרִיבָה שְׁכַמְלָתֵי אֲנִי אֵת עֲנוּ וְהוֹדוּ לְדַבְרֵי וְצִרְכָתֵי גַם שֶׁאֲחֵינּוּ:

(ד) ר"מ היה (ב) עומד בשעת קריאת התורה וצעת שמלין התינוק (ה) והציא ראייה מן הפסוק ויעמוד כל העם בצריח [א] וראיה מן התלמוד דלמנר פ' ר"א דמילה [דף קל"ג ע"ג] המל אומר על המילה והעומדים שם אומרים כשם ששכנס לבדתי וכו' [א] הַאֲפִשְׁפִּי פִּסְק דְקִטְנָן הַעוֹלָד מֵהוּל נִרְיָךְ לְהַטִּיף מִמֵּנוּ דַם חֲבִיב צִרְיָה וְגַר שְׁנִמְגִיד כְּשֶׁהוּא מֵהוּל אִין נִרְיָךְ לְהַטִּיף מִמֵּנוּ דַם צִרְיָה וְצִה"ג (פִּרְשׁ) [פִּסְקָן] לְהַפֵּךְ וְזִמְיָה עַל ה"ג דֵּהָ לִיכָא מֵאֵן דְּפִלְגוּ עַל רִשְׁצִי"א צַבֵּר וְנִרְוָה דְבִקְטָן מִמֵּנוּ עַל אֲמִוּרָאֵי דֵּהָכָא בְּתַלְמוּדָא דְלִמְרֵי אִין נִרְיָךְ דְּקַרְאֵמֵר מִימֵי לִי דְעַבְרֵי אֲדַרְבֵּי וְצַבֵּר מִמֵּנוּ אֲרִי יוֹסִי דְבִפְרַק הַחוֹלְךְ [דף ע"ג] דְּמִרְיָךְ לְהַטִּיף מִמֵּנוּ

בגדי ישיע

אף לא היה עדיין לי אינו אלא ספק נפל וספק נפל מותר לטלטל ולעולם הלכה כרשבאי שהיה דכל שלא שהה לי יום הוא ספק נפל לענין יבום ודוק: (ב) ונת בעלה בהאי שבוע. נ"ל דאין קפידא במה שנקט אצל בתולה שמת בעלה ואצל אלמנה והלך בעלה למקום רחוק דבכל גוונא בעי לאשכוחי ומ"מ נוכל לומר דנקט הכי משום דבבתולה חייב החתן לשמח עמה כל י' לכל הפחות ודאי לא ילך למקום רחוק ולכן הוצרך לומר שמת באותו שבוע משא"כ באלמנה ועוד נוכל לומר כיון דאין בתולה מתעברת ע"פ הרוב מבי"ר אף אם הולך בעלה למקום רחוק הוי חיישין שמא סתם באצלה לשכב עמה אע"פ דמלתא דלא שכוח היא הא נמי מלתא דלא שכוחא היא למחר ההריון בביאה ראשונה כיון דרוביה לא מעברין לכך הוצרך לומר שמת וע"כ אז יש לנו לתלותו בביאה ראשונה. מצאתי: (ג) שאחרי הברכה וכו'. כמ"ש רבי יונה במס' ברכות דף י"ט ע"ב שי שוהגין בשעה שמוהלין את הקטן לכסותו בשעת ברכה כדי שלא יראו ערותו כו': (ד) מהר"ם היה עומד בשעת קריאת התורה. לעיל בלכות קטנות דדוקא לחזן יש לעמוד אבל אדם אחר אינו מחויב לעמוד י"ל שהיה ר"מ עומד בשעה שהיה נקרא לעלות וקרא לעצמו והיינו כמו חזן כי ראוי לאדם שיקרא לעצמו רק האידינא מפני שלא לבייש את מי שאינו יודע לעלות תקנו שחזן יקרא וא"כ העולה לס"ת אפי' לא יקרא בקול רם דינו כמו החזן ועכ"פ צריך לקרות בנחת אך הלשון שאמר היה עומד בשעת קה"ת ולא אמר בשעה שנקרא לתורה שמשמע שהיה עומד אף כשלא היה נקרא לתורה וכו' מצאתי: (ה) והביא ראייה וצ"ל דר"מ היה עומד ולא אחר משום שמחמיר על עצמו היה: (ו) והביא ראייה מן הפסוק כו'. ר"ל הביא ראייה שיש לעמוד בשעת מילה אבל מה שהיה עומד בשעת קה"ת לא הביא ראייה דלפי' הראשון שפי' דר"ל בשעה שהיה קורא בתורה שהיה כמו חזן לא הוצרך להביא ראייה ע"ז דהא תנן בהדיא הקורא את המגילה וישב צא משא"כ בתורה רק הר"מ הוסיף ואמר דאף בהדיא הקורא את המגילה דינו כמו הקורא ולפי' השני דר"ל שהיה עומד אף כשאחר היה קורא לזה אין ראייה דמ"ש ובפתחו עמדו כל העם אותה העמידה שתיקה היא כמ"ש הספר לעיל והטור

שלימי הגבורים

אומר כו' העומדים שם אומרים כשם שנכנס כו' וגם ראייה מן הירושלמי דקאמר כיצד היו מביאין בכורים השור הולך לפניהם וקרנותיו מצופות זהב ועטרת של זהב בראשו והחליל מכה לפניהם הגיעו קרוב לירושלים עטרו בכוריהם והפחות והסגנים ויצאין לקראתם וכל בעלי אומנות עומדין לפניהם ואמרו בגמ' אמר ר' יוסי בשם ר' הונא בא וראה כמה גדול כחן של עושי מצוה שבפני זקן אין עומדים ובפני עושי מצוה עומדים מכאן ראייה שאדם חייב לעמוד לפני עושי מצות: דין ברכת מילה היכא וליכא אלא אומנא וגבירא דחפסי ליה לינוקא המל מברך על המילה ותחקיים המצוה בשעתא אע"ג דליכא חמן אלא תרין דכי בעינן עשרה לפרסומי מצוה הוא דבעינן ובמקום אפשי לא יברך בפחות מ" אבל במקום דלא אפשר מברך בפחות מ" והכי שדר רב צמח ריש מתיבתא. אב"ן: צריך להיות עשרה לברית מילה דמדמה תינוק הנימול ליוצא מבית האסורין שצריך להודות באפי עשרה ולכן אנו אומרים הורו בברכת מילה ולפי' שהברכה בשביל התינוק מטעמים לו כוס של ברכה עכ"מ: שאלה קורא בשביל בה בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה אם היא אסורה:

פסיקא דה מסכת שבת

חרושי אנשי שם

של הפסוק הוא שתיקה כמו דכתיב נפטר עולא ובפתחו עמדו ולא ענו ועיקר טעם שהזון ר"ל הקורא בתורה יעמוד מטעם דלמנר' צירושלאמי והמדרכי מניחו סלכות קטנות דהוא גבול דהוא קרי וסמך א"ל עמוד מה נמימנה נעמידה נאימה כו' וכאן מביא הפסוק לאסתמחא בעלמא או מביא הפסוק משום שיש לעמוד בשעת המילה שכתב שני הענינים נפעם אחת ח"ל ור"מ היה עומד בשעת קריאת התורה וצעת שמלין התינוק והביא ראייה מהפסוק

קובץ מפרשים

(ה) הרי הוא באבן וכו'. נ"ב ע"י בבגדי ישע מה שהאר"ך כזה וכבר קדמו בשה"ג פ"רא דמילה שם ע"ש [מעשה אילפס]: (ג) ג"מ [גליין]: (ד) ג"י מהר"ם התוס' [גליין]:

תשובות

יורה דעה

והנהגות

ריא

נפסק בשו"ע לענין צדקה להקדים איש לאשה. והדבר תמוה טובא בשלמא ת"ח קודם, דמשום כבוד התורה ראוי לכבדו, אבל כל איש אין מחוייבין לכבדו מפני המצוות שמקיים. ובשלמא בהצלת נפשות שפיר הוא קודם להצלה מן האשה מפני שיכול לעבוד את ה' יותר שיש לו מצוות הרבה ומקודש טפי, אבל מה זה שייך לענין להשיב לאיש אבידתו קודם לאשה והלוא אין שום חובת כיבוד לכל איש. וכעת לא מצאתי דין זה בש"ע ורמב"ם אבל הדין פשוט וברור במשנה מפורשת וצע"ג. וצ"ל כיון שאיש מחוייב טפי במצוות, כשמקדימו מראה בזה את חשיבות המצוות. ולכן אף דאין דין לכבדו, אבל כשלפנינו השבה לו ולאשה ואנו מקדימים אותו מפני שחייב ביותר מצוות, בזה אנו מייקרים ומחשיבים את המצוות, ולכן בכה"ג חייבו חכמים מהאי טעמא להקדימו. וצ"ב.

פימן ריח

לעמוד בפני הגובה צדקה

בקיודושיין לג. "בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם [של מביאי ביכורים] עומדים [גם כשעוסקין במלאכתן] מפני ת"ח אין עומדין" ומסקינן די"ל הטעם שאם לא כן אתה מכשילן לעתיד לבוא. ובשו"ת יד אליהו (נ"ד) מסיק שחייבין לעמוד מפני מי שגובה צדקה כיון שעוסק במצוה, ומפרש מה שכתב האריז"ל שיש לעמוד כשנותנים צדקה ומשמע רק הנותן בעצמו ולא אחרים, היינו כשנותן בעצמו כמתן בסתר, אבל בציבור חייבין כולם לכבד את הגובה ולעמוד בפניו כמו בפני מביאי בכורים, ועיין ט"ז יו"ד שס"א שבכל מצוה שאדם עוסק בה חייבין לעמוד בפניו, וכן הרע"ב במשניות בכורים (פ"ג) כתב שמהאי טעמא עומדים בפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה, ולפי זה יש לתמוה עלינו שאין אנו עומדים לפני מבקשי צדקה שמסתובבים בבתי כנסיות, ובפרט שמלאכת הגבאי צדקה לדרוש ולגבות כספים נראית כמלאכה בזויה (ולכן המצוה גדולה והתיקון שבה הוא רב מאד). ואילו היו עומדים

נבראה וכה"ג הוי כגזל, ובפרט אם התורם מתחרט כשנודע לו על הרמאות שנעשתה. ומיהו אם התורם האמיתי הוא עשיר מופלג שהדין שכופין אותו לצדקה, בזה אולי יש לומר שכה"ג הוה ככפייה, אלא שבמקום לכפותו ממש מסבכים שיתן מרצונו ומקבל שכרו. ואף דצריך דיינים לכפיה, אפשר דאנן סהדי שהוא כ"כ עשיר וא"צ לב"ד כדי לכפותו. ואף שאם היינו כופין יתכן שהיינו מקדימים לצדקה אחרת, אבל כאן א"א לכפותו אלא לצדקה זו ובאופן זה. אמנם מאן יימר לן שחייב עד כדי לכופו, ולכן על הגביר הנ"ל להימנע ולא להסכים לזאת, והרבה שלוחים למקום ית"ש לעזור להמוסד ואין הכרח ח"ו להשתמש ברמאות וגזל. וכן חמי הרה"ח רבי יעקב שכטר זצ"ל סיפר לי שהציעו לו כזאת כמה פעמים וסירב מהטעם שזהו גניבת דעת.

שוב מצאתי במהרש"א בסוכה כט. בהא דאיתא שם שנכסי בעלי בתים נמסרין למלכות מפני שפוסקים צדקה ברבים ואין נותנים, ופירש המהרש"א דהיינו מנהיגי קהילה שפוסקים ברבים צדקה מרובה ולא נותנים את כולה שאומרים שלא היה דעתם לכך, אלא בשביל אחרים שיתנו נדבות כראוי. הרי לפנינו נידון דידן ממש, (רק דשם אולי לא סיכמו זאת עם הגבאים), ועונשו ח"ו שנמסרים הנכסים למלכות, ולכן שפיר נראה כמ"ש שיסרב להיות שותף להוציא ממון בגניבה ורמאות וכמ"ג.

ודע דהוא הדין מה שמצוי שהמוכר אומר שבעד מחיר זה יש לו כבר קונה, ואין לו, והקונה מאמין לו ולכן משלם מחיר זה או אפילו יותר, זהו גניבת דעת שאסור אפילו לעכו"ם, ושאלה ראשונה ששואלים אדם בדין היא "נשאת ונתת באמונה".

פימן ריז

איש קודם לאשה

במשנה סוף הוריות תנן שאיש קודם לאשה בהשבת אבידה, והטעם שיש להקדים את האיש, הוא מפני שחייב במצוות טפי מאשה. וכן

סימן ריב

נמילת צדקה מאשת איש

בשי"ע יו"ד (רמ"ח סעיף ד) שגבאי צדקה לא יקח מנשים אלא דבר מועט, וכמה דבר מועט הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. ובעשיר גדול קמצן והאשה נתנה סכום גדול, נראה שאם אין כאן הפרזה מותר לקבל ממנה, דאם יש הפרזה ואנן סהדי שהיה מוחה, בודאי אסור.

והסברא להחיר דיש לתלות שאפילו אם נותנת לאחד יותר מהמקובל אצלו, מ"מ הלוא על סכום זה מסכים שיינתן לצדקה, ורק לא לעני אחד, ואם תסביר לו שמקמצת כשנותנת לאחרים, ולזה נותנת יותר, יסכים, ולכן אם יתכן שגבאי זה חשוב בעיניה ולכן נתנה לו הרבה, ולא לכל אחד נותנת כך, יש להתיר לקבל. וגם בזמנינו נהוג לכתוב בשטר התנאים "וישלטו בנכסיהם שזה בשוה", ובשו"ת מהרי"ק (שורש נ"ז) מבואר שזהו תנאי גמור והסכים לזה (עיין שו"ת מהרש"ם ח"א סימן מ"ה).

ועוד מבואר ביש"ש ב"ק (מובא ביד אברהם בש"ע יו"ד שם), שהיום מותר לקבל מאשה גם נתינה מרובה, שנשים שלנו נושאות ונותנות ועוסקות גם בנכסיו, ובסתמא לא מוחה אם תתן.

ומיהו אם אומרת להמקבל "בעלי אמר לי לא ליתן לצדקה אבל אני בכל זאת נותנת לך", אין ראוי לקבל ממנה וכמבואר ב"פתחי תשובה" שם בשם הנו"ב, ואין מרוויחים מחשש גזל, ונאמן הוא אבינו שבשמים שנותן לכל אחד את המגיע לו ביושר ובצדק ואין להזדקק למרמה וגזל. (ומיהו נראה להקל בדבר מועט בזמנינו, אפילו לא לצדקה, דסתמא הוא שמסכים, ודלא כהפתחי תשובה שם בשם "בית יעקב").

כפניהם ומרימים בזה את קרנם, היו נמצאים לזה יותר מתעסקים.

ונראה שחז"ל אמרו חביבה מצוה כשעתה דוקא, ואז הטריחו אותנו לעמוד אפילו באמצע מלאכה, והיינו כמו בבכורים, והוא הדין בפני מילה או המתעסקים בקבורת מת, אבל בגבאי צדקה שזה תדיר, לא חייבו לעמוד מפניהם אף שעוסקים במצוה גדולה דצדקה.

ומיהו אפילו ת"ח מופלג חייב לעמוד בפני בעל מעשים להב"ח והש"ך ועה"ש, עיין ש"ך רמ"ד (ס"ק י'), וא"כ היה צריך לחייב לעמוד מפני גבאי הצדקה מצד שהוא בעל מעשים, בלא הטעם שעוסק במצוה. אמנם גדר בעל מעשים מבואר בשבת לא: היינו דדחיל מחטאין, ובקידושין לגבי רב יחזקאל אבוי דרב יהודה דבעל מעשים הוה, נראה דהיינו בחסידות וקדושה, ולא מפני שעסקן היה בצדקה וכדומה. ובמק"א העתקתי לשון הר"ן שם בזה, יעו"י"ש. ובפסחים (ט:): מסקינן שבת של ת"ח עדיף מגדולי הדור (אנשי מעשה וצדיקים), ובת גדולי הדור עדיף מבת ראשי כנסיות, ובת ראשי כנסיות מגבאי צדקה, ומבואר שגבאי צדקה דרגתו היא אחרי הת"ח בעל מעשים וראשי כנסיות. ומיהו אינו ראייה שהתם הנידון לענין הבת שלו ובה ת"ח ואנשי מעשה עדיפי, כיון שהבת לומדת בבית האב תורה ומעשים, משא"כ לגבי הגבאי צדקה גופא יתכן שאין לך בעל מעשה כמותו, וגם נראה דהמבזה עצמו לבקש צדקה, מעלתו יותר מגבאי צדקה שרק מחלק כספי צדקה, ומ"מ לענין לעמוד בפניו נראה שאין צריך אלא בירא ה' שמפחד מחטאים דוקא וכמ"ש, ולכן בזה"ז נהגו להקל לא לעמוד, וצ"ב.

יח. המנהג הוא שהמסדר קידושי מברך גם ברכת הגפן, וגם ברכת "אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות וכו'", ואין מחלקין את הברכות לשני בני אדם. (ח)

יט. על כל הקהל לעמוד בשעת ברכת האירוסין ושבע הברכות שתחת החופה, ונכון שהרב מסדר הקידושי קודם שיתחיל לברך יבקש מהקהל לעמוד על רגליו בעת הברכות. ואם יש אנשים שיושבים בעת ברכת האירוסין ושבע הברכות, יש ללמדם להועיל שעליהם לעמוד, ובפרט שכן מבואר בתיקוני הזוהר הקדוש. (ט)

האירוסין היו ברכת השבח, אין הכי נמי יכול הרב לברך ברכה זו, אף בנישואי חרש. וראה אריכות בזה בשו"ת הר צבי (חלק אורח חיים חלק ב' סימן ב' אות ז', בקונטרס מלי דברכות). ע"ש. (יח) בשו"ת בצל החכמה חלק ו' (סימן קכו) כתב להתיר לכבד בברכת בורא פרי הגפן לחוד, לאדם אחד, משום דברכת הגפן אינה ברכה שלפניה על שאר ברכת נישואין, אלא היא ברכה בפני עצמה. אך בשו"ת להורות נתן חלק ד' (סימן קה) כתב דלא נכון לעשות כן. ע"ש. וכן המנהג.

השמישה היו ברכת השבח, ויכול אחר לברך גם כשאינו שוחט. ולדבריו גם בנידון דידן יכול הרב לברך. וראה מה שכתב בזה בשו"ת יביע אומר חלק ז' (חלק אבן העזר סימן ז'). ושם העלה, שאין לברך להם ברכת אירוסין, והיא ברכה לבטלה, שהרי חובת הברכה היא על המקדש, והרב המסדר קידושי מוציא אותו ידי חובת הברכה, וכיון שזה חרש ואינו שומע הברכה כלל, נמצאת ברכתו לבטלה. אבל שבע ברכות של הנישואין שהן ברכות השבח, מברכים גם לגבי חרש וחרשת. ע"ש. ועל כל פנים לשיטת האומרים דברכת

שהקהל צריך לעמוד בעת החופה

בעמידה. וכולהו חדא נינהו. ודוקא פעם אחת [בחופה], אבל בסעודה לא. שלא להטריח את המסובים. ע"כ. והוכחו דבריו בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חלק אבן העזר סימן ח'). ע"ש. כ. ועוד טעם על פי המבואר בתיקוני הזוהר בזה"ל: והא אינון בחופה צריכין עמא קדישא למיקם בעמידה קדם חתן וכלה עם החזן לברכא לון בשבע ברכאן, ולקדשא החתן לכלה בקדמיתא בקידושי. ע"ש. וכתב בכנסת הגדולה (סימן סב) שהמנהג בקושטא וארץ המערב לעמוד כל העם בשעת ברכת חתנים, שהם שבע ברכות. והטעם לכבוד החתן והכלה שהם עומדים, וחתן דומה למלך.

ימ) הנה ברין זה נאמרו ה' פעמים: א. הגאון המהריק"ש בהנהגותיו בספר ערך לחם (אבן העזר סימן סא) כתב, ברוב המקומות מברכים שבע ברכות מעומד, וצ"ע למה נהגו כן, ואם לכבוד החתן והכלה למה ברכת האירוסין מברכים מיושב. ונראה שכיון שברכת אשר ברא שאומרים אותה כל שבעה היא מכלל שבע ברכות, ויש בה ברכה לכלל ישראל, מהרה ה' אלוקינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים וכו', ולברך את ישראל ציוה השי"ת שיהיה בעמידה, כמו שדרשו חז"ל (סוטה לח). כה תברכו בעמידה. וכתוב אלה יעמדו לברך את העם, לפיכך מברכים שבע ברכות

הרב ערך השלחן (י"ד) שפ"ט סימן תכו סעיף י'). ע"ש. ; א' (סימן קלו) במעם הדבר נונה וממעם זה כתב בשו"ת (ח) שאין מברכים על מצוות ה תקום, וגמ"ח, וכיבוד אב ת חזון עובדיה חלק א' (סימן ג עמוד קיז). ע"ש. ועיין עוד ג' (חלק אורח חיים סימן י'). וירוסין יש שייכות למצוה גם שך היתר האירוסין, מה שאין

הראב"ד, דגבי חששא שמא סך אחר הקידושי, אבל גבי חרש שמא המשלח יחזור בו, בזה כתב להדיא בין על-ידי ג כתבו לתרי, דסמכו ע"ז השליחות ולגרום לברכה לא חתן מכשול. ולא מיבעיא הם דברכה לבטלה היו מן ת התוס' (ר"ה לג). דברכה בזה איכא איסור דלפני עור, וכו'. ד"ה ותיפוק ליה, ומכאן הם דשיך לפני עור מה"ת אף ישיא (בס"ס קסג).

ד סימן לד) שהוא כדי שלא סך, ועיקר הברכה להוציא ידי וממלא יש לדון בחתן חרש מסדר הקידושי. [וכבר כתבנו ת האירוסין היו ברכת השבח, א שליחות]. וכעין זה מצינו גבי דף ז', וכתב שם הש"ך, דדוקא , הא לאו הכי אינו יכול לברך. ן היה ראוי שהרב לא יברך. ו כתב שם המ"ז, שגם ברכת

כ. במקום שיש ערבוביא בשעת החופה בין האנשים לנשים, אין הקהל צריכים לעמוד ולהתקרב למקום החופה ששם התערובת, אלא יעמדו על עומדם במקומותיהם בלא ערבוביא, מתחלת ברכת האירוסין עד סוף שבע ברכות. ועל כל פנים גם במקומות שיש ערבוביא של אנשים ונשים במקום החופה, בודאי שאין להמנע מלברך ברכת האירוסין וברכות הנישואין. (כ)

כא. מנהגינו לומר בנוסח ברכת האירוסין "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות [ואין אומרים והבדילנן] ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה בקידושין, ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל על ידי חופה בקידושין". ויאמר בקידושין "בית" רפה בלא דגש, שישמע

האלף לך שלמה (סימן קטו) כתב, שאסור לקהל לישב בעת הברכות, כמבואר בתיקוני הזוהר.

ד. בספר דרכי נועם (סוף סימן ג') כתב, שהואיל וברכת התנים בעשרה ככל דבר שבקדושה, לפיכך צריך לאומרו בעמידה. ע"ש. אלא שבש"ת יביע אומר הנ"ל העיר על זה, דאי משום הא לא איריא, דקריאת ספר תורה היא גם כן דברים שבקדושה, ואפילו הכי אין הקהל צריך לעמוד בעת קריאת התורה. וגם בחזרת השליח צבור אין הצבור חייב לעמוד, כדמוכח ביומא (פז:).

ה. בספר תושע יהודה (דף קא) כתב הטעם על פי מה שאמרו בזוה"ק (פרשת תרומה דף קסט), שצריך לעשות חופה נאה לכבוד כלה עילאה היא השכינה שבאה לשם. וכיון שכן חייבים לעמוד מפני כבוד השכינה שנגלית בשעת החופה, כההיא דקידושין (לא:). איקום מקמי שכינה דאתיא. ע"ש.

כ בש"ת ים הגדול (סימן עב) כתב שבכהאי גוונא אין צריך לעמוד. וכתב בש"ת יביע אומר הנ"ל, וכעת לא שייך כאן טעם זה שהרי הקהל עומד איש איש במקומו, הנשים לחוד והאנשים לחוד.

ושמעתי שבעיר סלונקי לא היו עומדים, ולא ידעתי למה. ובבואי לשם עמדתי בחופה, וכן עשו כל העם, וזאת קצת תלמידי חכמים שלא ידעו ולא יבינו אפילו במסכת כלה, ולא שימשו תלמידי חכמים כלל. אבל במקום שנהגו לעמוד אותם היושבים עוברים על לא ישב בין העומדים. ע"ש.

[למעם זה לכאורה יקשה קושית המהריק"ש למה ברכת האירוסין מברכים מיושב. וצ"ל, דדוקא ברכות נישואין שהם עיקר הנישואין, הצריכו לעמוד, ולכן נאמר בתיקוני הזוהר, ולקדשא החתן והכלה בקדמיתא בקידושין, שזה עיקר קידושי חתן, לא הטריחו יותר מזה].

ג. ואמנם בש"ת מערכי לב תמה על זה, דאם כן היה לנו לקום מפני החתן כל שבעה, ולכן נראה הטעם כמו שכתב רבינו עובדיה מברמנורא בפרק ג' דבכורים, רכל העם היו עומדים בפני מביאי הביכורים, משום דחכיבה מצוה בשעתה. ולכן עומדים מפני נושאי התינוק. ע"ש. ובאמת שהכנסת הגדולה כתב דאין הכי נמי כל שבעה צריכים לקום מפני החתן הדומה למלך. ותנא דמסייע ליה בארחות חיים שכתב כן. גם בש"ת

ה' שלמה שלמה

איגרת לחבירו מותר שיכתוב כלשון המקרא כדי לכתוב לשון צח, אז מותר, וכגון אדם שמברך חברו ואומר לו "ראשית מצער היה מאד ישגא אחריתך" (תוס' גיטין ו ב ד"ה א"ר יצחק). אך אם מביאים את הפסוק כדי ללמוד תכנו, אסור. אמנם גם בזה יש לחלק, שאם כופר כתב פסוקים אלה שאינו מאמין בהם והם עבורו סתם חומר ספרותי, אזי אין בהם קדושה, כדברי הרמב"ם: "במה דברים אמורים, בכתבי קודש שכתבם ישראל בקדושה, אבל אפיקורוס ישראל שכתב ספר תורה, שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים. והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם" (הלכות יסודי התורה ו ח). אך זה לא יועיל לנו, כי אנחנו, כאשר נקרא את הפסוק, כן נכוון לפסוק בקדושתו, ונמצאנו מהרהרים בדברי קדושה. ויותר מזה כתב ה'משנה ברורה': "אסור לעיין בבית הכסא במשקלות השמות והפעלים של לשון הקדש שאין דרך להגיע לידיעה רק על פי הכתובים ויבוא להרהר במקרא" (שו"ע, או"ח פה ס"ק ה), הרי שאסור ללמוד שם דקדוק של פסוקים, והוא הדין מקצועות אחרים.

רצט. פסוק על חולצה

שאלה: מה דין חולצה שכתוב עליה הפסוק "עלה נעלה וירשנו אותה" בכניסה למקומות בוויים כגון שירותים?

תשובה: אם הפסוק נמצא שם לשם פסוק כדי ללמוד אותו, אז יש לו קדושה, אבל אם זו סיסמה, והשתמשו בלשון הפסוק לשם סיסמה, אין לזה קדושה, ומותר להיכנס לשירותים (עיין תוספות גיטין ו ב ד"ה א"ר יצחק), והסברא אומרת שעל חולצה זה לשם סיסמה.

על-כּל-פּנים אין הדעת נוחה מכתבת פסוקים על חולצות ואפילו חצאי פסוקים, כי כלפיהם צריך חרדת קודש.

ש. מכלים לאיסוף עיתונים

שאלה: במתקנים של "הוועד למען החייל" לאיסוף עיתונים ישנים, האם אפשר להוסיף גם עיתונים דתיים שיש בהם דברי תורה, או שיש לברור ולגנוז קטעים אלה?

תשובה: הוכרע שהפעלה חשמלית לא נחשבת לגרמא אלא למעשה ישיר, לכן זה כאילו במו ידינו אנו מוחקים את דברי הקדושה שבעיתון, ולכן אין להתיר.

שא. מחברת של דברי קדושה

שאלה: אם אני כותב פסוק על דף, או שיעור או כל רעיון של תורה, בלי הזכרת שם ד', האם הנייר טעון גניזה או אפשר לזרוק לפח? האם יש הבדל גם באיזה כתב נכתבו?

תשובה: "ספר תורה שבלה מניחים אותו בכלי חרס וגוונים אותו" (שו"ע, או"ח קנ"ה), "והוא הדין שאר ספרים שבלו שצריך לגנוזו ואסור לשורפו... וכתב הרמב"ם שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו ד'לא תעשון כן לד' אלהיכם'. והוא הדין בכל תשמישי

חול כתובים בכתב עברי, ולא נמצא לעולם אות אחת מזה הכתב אשורי בדבר שנמצא משארית ישראל, לא במטבע ולא באבן, אלא הכל בכתב עברי. ועל כן שינו הספרדים כתיבתם, ושמו אותותם אותות אחרות, עד שנעשה כתב אחר, להתיר להשתמש בו בדברי חול" (שו"ת הרמב"ם שם). ורבי יוסף אירגאס מוסיף ששמע מפי רבו רבי שמואל די פאס, שכאשר מת בנו, לא רצה לכתוב בכתב אשורי הקינה שנוהגים לכתוב על המצבה, אלא כתב אותה בכתב שקורין רש"י, ומכל מקום על אחרים לא אסר דבר זה מעולם (שו"ת דברי יוסף שם, מובא בפת"ש יו"ד רפ"ד ס"ק ג), כי אין איסור להשתמש בכתב אשורי לענייני חול אלא שהוא מגונה. כן כתב ה'בית יוסף' בשם שו"ת הרמב"ם דכתב אשורי אין להשתמש בו אלא לתורה בלבד (יו"ד רפ"ג). וכן כתב הרמ"א: "י"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית שכותבים התורה" (יו"ד רפ"ד ב הגה). וכן כתב 'חוות יאיר' שספרי חול הנדפסים בכתב אשורי, כגון ספרי אקלידס ואבן סיני של רפואות אף שאין בהם קדושת חומר ולא פועל במחשבתו ולא תכלית לנפש ואין כאן הצורה לבד, ראוי למנוע מלנהוג בהם בזיון לקנח בהם ולזרוקן לארץ או למקום אבדון (שו"ת חו"י סי' קו מובא בפת"ש יו"ד רע"א ס"ק כ). כן כתב המהרש"א שלא יפה מה שרושמים הסוחרים לפני פתחי חנויותיהם מיני סחורה שיש להם למכור באותיות מרובעות (גליון מהרש"א יו"ד רפ"ד). אך הרמב"ם עצמו שכתב שמגונה לכתוב דברי חול בכתב אשורי, לא אסר להיכנס לשירותים עם כתב אשורי, וכאמור לעיל, גם רבי יוסף אירגאס לא אסר, וכן רבי יעקב עמדין כותב שהוא נוהג לעיין בבית הכיסא בספרים חיצוניים שנכתבו בלשון עברי, שבתר העניין אזלינו ולא בתר הלשון, שהרי דברים של חול מותר לאומרן בלשון הקודש, ובוודאי כשהיו ישראל על אדמתן ולשונם לשון הקודש היו משתמשים בו אף בבית הכיסא ולכל צרכם, אף-על-פי שיש קדושה גם בלשון מצד עצמו (שאלת יעבץ סי' ז). ה'בן איש חי' התנגד שישלחו הזמנות לחתונה בכתב אשורי (רב פעלים ח"ד יו"ד סי' ל). ה'כתב סופר' כתב שאמנם מצד הדין מותר להדפיס הזמנות לסעודת מצווה בכתב אשורי, שהזמנה לסעודת מצווה, מצווה היא, ושכן נהג אביו ה'חתם סופר' לשלוח הזמנות לחתונה שלו בכתב אשורי, אבל בכל זאת טוב להדפיס באותיות אחרות מפני שאין שומרים על קדושתן (כת"ס אה"ע כב. ועיין עוד שו"ת חמדת צבי ח"ב סי' טו). רבנו הרב צבי יהודה היה משתמש בכלנקים עם שמו באותיות רש"י ולא באותיות מרובעות.

בסיכום: ראוי להזהר בקדושת הכתב באותיות מרובעות אך מעיקר הדין אפשר להקל.

רצח. מאמר עם פסוקים בשירותים

שאלה: בהדרכת רבותי, נוהג אני לקרוא כתבי-עת בחדר השירותים. ידועה לי הבעיה של הכנסת אותיות עבריות למקום זה, אך כך הורו לי רבותי. ברצוני לשאול האם מותר להכניס עיתון שבו משולבים פסוקים – לא במאמר תורני, אלא על גיאוגרפיה, בוטיקה או היסטוריה וכדו' – לחדר השירותים ולקרוא שם?

תשובה: זה תלוי אם הפסוק מובא לשם מליצה בעלמא, כלומר בתור שימוש ספרותי, שאז אין בו קדושה, כדברי התוספות "דדוקא שמתכוין לכתוב הפסוק לדרשה אבל כשאדם שולח

18

ים אלא שם) וחיוב ולהכניס לשם דברי "אות י"ט, ולקמן

ין עוד לקמן סימן

ם ומרחץ, ונגד נ אמן

זומדים שם ערומים . וכן בבית הכסא ונפות אסור להזכיר של הקב"ה, וחמירא וגם²⁴ בלשון לע"ז. ששמו 'שלוש', כבר זה במשנ"ב (סק"ו) 'הקל בזה, אבל ירא ים דשלוש או לומר יש חשש שיתגלגלו קוטע.

כלל לשם שמים, לומר שפלוני עשה שיהיה שלום בעולם, בלשון 'מה שלומך'.

בבית המרחץ. וכבר

א סי' כ"ג, לקט הקמח יים גם במלתחות מצוי ת מים לשטוף הרגליים שבכגון זה דין המקום ויחמיר בחדרי הלבשה לפי העניין. 21. בענין ט, ואין לכפול הדברים, ם הנ"ל הערה 16, הכא מעשה רב אצל החזו"א בלע"ז התיירו לכתחילה נתו לשם שמים, אמנם

נתבאר שבחדר האמצעי מותר אם²⁶ אין הענייה בשביל לצאת ידי חובת ברכה (ועיין לעיל סימן ע"ד אות ב' שאין אדם יוצא ידי חובתו ע"י שמיעה מאחר כשהשומע במקום שאסור לו לומר דברי קדושה שם), ויש²⁷ הכותבים שלא אסרו עניית 'אמן' אלא אחרי ברכה וקדיש וכדו', אבל אחרי דברי חול ואיחולים כדרך בני אדם מותר בביהכ"ס ומרחץ בכל ענין.

סימן פה

כינויי קודש ולשון קודש וסתם דיבורים בבית מרחץ וביהכ"ס ונגד מינוף

א. סעי' ב', שו"ע: דברים של חול מותר לאמרם שם (בבית הכסא ובית המרחץ ובמקום טינופת) בלשון הקודש, וכן הכינויים כגון רחום נאמן וכיוצא בהם וכי, אבל השמות שאינם נמחקים אסור להזכירם שם. ואפילו בלשון לע"ז כגון

'גא"ט', וגם רחום וחנן וכדומה אם כוונתו לשם הקב"ה כגון שאומר "הרחום ירחם עליך" אסור, וכמבואר במשנ"ב (סקי"א), ולפי זה הוא¹ הדין כל שאר מיני ביטויים שונים השגורים בפי בני אדם כשכוונתם לשם שמים אסור להזכירם בבית כסא ומרחץ ונגד טינופת, וכגון 'הקדוש ברוך הוא' 'השם' 'ברוך השם' 'רחמנא' 'רחמנא ליצלן' וכיוצא בזה, אבל לא² מצינו שאסרו כל אלו כשאומרים בלשון לע"ז כגון 'אייבישטער'.

ותיבת 'שבת' איתא בספרים³ להקפיד שלא לומר במקומות אלו על פי דברי הזוה"ק דשבת שמא דקוב"ה.

ויש לציין כי מנהג חסידים ואנשי מעשה שלא לדבר כלל בלשון הקודש במקומות אלו, כמוכא במשנ"ב (סק"ט) בשם מג"א (סק"ב) בשם ספר חסידים, שמא⁴ יבואו להזכיר איזה דיבור קדוש האסור במקומות אלו, וגם עצם⁵ שפת לשון קודש יש בו קדושה, ועל פי הזו"ל⁶

26. וכנ"ל הערה 14. 27. אשל אברהם בוטשאטש, כה"ח סקי"א בשם יד אהרן ולחם יהודה.

פה - 1. סי' אש"י ישראל פני"ד הע' ג' עפ"י שד"ח אס"ד מע' ברכות סי' א' אות י"ג ואפיקי ים ח"ב סי' ג' על הביטויים הנזכרים (השם 'הקדוש') דיש לחשוש דהוי כינוי, עיי"ש, וכל שכן לענין 'רחמנא' (עיין מש"כ בס"י ר"ט אות ז' וסי' קנ"ד אות י"ח). אבל רבנו של עולם לא מצינו לאסור, ושאינו מהקב"ה עקב תיבת 'הקדוש'. 2. עיין משנ"ב סקי' לענין 'רחום' דבלע"ז לכרע שרי, אמנם באפיקי מגינים סקיט כותב שאם כוונתו בזה להזכיר שם שמים אפשר אפילו בלע"ז אסור, ואפשר שגם המשנ"ב לא אמר דבריו בכגון דא. ועיין באשל אברהם בוטשאטש שדן לענין תיבת יא באידיש לאלו המבטאים אותה כשם י"ה' ומצדד להקל כי אין כוונת קריאת שום שם בזה וגם לכל השומעים פשוט כן. וכמו"כ כל מיני שמות בני אדם אשר משולב בהם שמות קודש כגון ידידיה חננאל וכן בלשון לע"ז גאטליב הלפגאט וכיוצא דמדינא ליכא איסור, והמחמיר יחמיר לעצמו, ועיין סי' קנ"ד אות י"ח. 3. בני יששכר מאמרי שבתות סי' א' אות א', כה"ח סי' פ"ד סקי"ז (ועיי"ש שמ"מ שם 'שבת' אין חשש) ועיי"ש כשצריך לגעור בחבירו למנעו מאיסור בשבת יאמר 'שבא' והלה יבין, ועוד שמעתי דלכן נהוג בקרב רבים לומר שבעס (ושפת אומרים רק בתפילה) כי ע"י עיוות זה קיל טפי להזכיר במקומות האסורים, אך (ושו"ר כמו"כ בס' מעורר ישנים ס"ק ק"ט) ראוי לימנע גם מלהזכיר כן. 4. תו"ח סופר סי' פ"ד סק"ג, ומיהו מעיקר הדין ליכא איסור גם בלשון קודש, ובא"א בוטשאטש שאף אם יוצאים מפיו חלקי פסוקים, כל שאין כוונתו לשם לימוד תורה, אלא לענות לחבירו וכדו', ואין בו שום כינוי מכנויי הקודש, ליכא איסור. 5. שם בשם שאילת יעב"ץ סי' י', ובאפיקי מגינים ביאורים סקי"ב דאלו אשר כל דיבורם בלשה"ק קיל טפי גם מצד מדת חסידות, וכן הוא בשו"ת שלמת חיים סי' ק"ז דדברי ספר חסידים קאי לאלו אשר שיחת חולין שלהם היה בלשון לע"ז ולשוה"ק דיברו רק בתורה ותפילה. 6. דעת"ה הכא עפ"י הירושלמי (פ"ג דעבודה זרה ה"ד) שאין לדבר במרחץ גם מה שמותר לדבר, ובסי' דרכו"ש אות שני"ז שהגה"ק ממונקאטש וצ"ל היה מוכיח את אלו ששוה"ן הרבה במקוה ומפטטין דברי הבל ופוליטיק ובפרט קודם בתפילה שמבלים הזמן היקר, ובסי' שלה"ט (לבעל

יש למעט בדיבור בכל שפה שהיא בבית המרחץ, ובבית הכסא אף מצד הדין אסור לדבר כלום כשנכנס על מנת לעשות צרכיו, וכפי המבואר בשו"ע (סימן ג' סעי' ב', ועיי"ש אות ג').
ובענין להכניס ספרי קודש ועיתונים שכתוב בהם דברי קדושה ופוסקים למקומות אלו - עיין לעיל סימן מ"ג אות ג', ולקמן סימן קנ"ד אות ט"ו.

להעיר לחבירו על דבר איסור, לפסוק דין והלכה בבית המרחץ

ב. שם: ואם נודמן לו להפריש מדבר האסור מפריש, ואפילו בלשון קודש ובעניני קודש. ועיין משנ"ב. והכלל העולה מדבריו, כי לכתחילה יש להקפיד שלא לומר לחבירו אסור לעשות דבר זה, אלא יאמר 'אל תעשה' או 'אינן לעשות' וכו', אך כשהלה אין מבין מדוע מצוהו רשאי לומר מפורש 'אסור' וכו', וכן כשצריך גם להסביר גודל האיסור, וכל זה גם באיסורים דרבנן.

וכן כשהלה⁷ שואל אותו איזה שאלה בדבר הלכה לא יאמר 'אסור לשאול' או 'אינן משיבין במרחץ' אלא יאמר 'מרחץ הוא', ואם נשאל על איזה ענין הלכה הנוגע למרחץ⁸ רשאי לענות

שלא בלשון הזרה וכו"ל, וכאמור ברמ"א שבחזר האמצעי (חדר הלבשה) קיל טפ"ז לפסוק דין וכו' בלא להסביר טעמו של דבר.

לחרהר במציאות ה' בביהכ"ס ובמקוה, סיפורי צדיקים וספרי תכונת הנפש

ג. מ"ב סק"ה: ופשוט דמותו אדם להתבונן בבית הכסא בגודל שפלותו ושכסופו יחזור כולו להיות עפר רמה ותולעה ואין נאה לו הגאווה וכו' ויחשוב שם חשבונות ביתו והוצאותיו כדי שלא יבוא לידי הרהור, ובשבת יחשוב בבנינים וציונים נאים. ובהג"ח חכמת שלמה (על גליון השו"ע הכא) כתב בזה"ל: "נסתפקתי אם מותר להרהר בו יתברך וכו' ולכאורה ראייה לי מן הש"ס (יומא ד'): והיה על מצחו תמיד, מי לא בעי ניים פורתא מי לא בעי עייל לבית הכסא וכו', ומה יעשה בהך קרא 'שויתי ה' לנגדי תמיד' וכו' ובעל כרחך מוכח דבמציאותו יתברך מותר להיות מהרהר בו גם בבית הכסא", וכן מצינו לעוד¹⁰ פוסקים המצדדים להקל.

וכרס, אין¹¹ להתעלם כי סתימת הראשונים והפוסקים וכפי שכתבם המשנ"ב המובא לעיל

שומה אמונים) מאמר הצניעות פרק ד' דברים חמורים על הנזק הנגרם ע"י דיבורים בביהכ"ס ובית המרחץ ובשם נוצר חסד (קאמרנא) פ"ו ולכן יזהר מאד שלא לדבר שום תיבה שאינה הכרחית בבית המרחץ אף בחול וכו' בשב"ק וכו' ויזהר כל ירא שמים לנפשו ואור לו באור החיים, ובדברי ישראל בשם הרה"ק מקאזמיר זי"ע שיש קליפה הניזונת מדיבורים במקוה בשב"ק קודם התפילה (הובא דבריו בחלקי מאמר ג' אות ד'), ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' ס"א וכן ראינו אצל רבותי וכל הצדיקים שהסתופפתי בצילם שהיתה מחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם בהפשטה וטבילה ולבישה בדחילו ורחימו בלא לדבר כלל רק בשביל צורך גדול. 7. משנ"ב לעיל סי' פ"ד סק"ו. 8. שו"ת באר משה ח"ג סי' ט"ז ועיי"ש בגון הטובל כלים ונתעורר לו איזה שאלה, או כשנתעורר איזה שאלה על כשרות המקוה וכדומה. 9. וכן עיין במשנ"ב שם. 10. פירוש נחל אשכול (שעל ס' האשכול ה' תפילה סי' י"ב) בשם גדול אחד שזה כוונת המשוור בשיר היחוד אף כל טינות לא תטנפך, מהר"ם אריק בהגהותיו על ספר חסידים סי' קנ"ז (על פי דיוק מהס"ח שם), שו"ת משנה שכיר ח"ב סי' כ"ג, שו"ת לב אברהם (להגר"א וידנפלד זצ"ל) סי' נ"ג, שו"ת אור דוד (להגר"ד יונגרייז זצ"ל) סי' ל"א, ובשו"ת ארץ צבי ח"א סי' נ"ב דחזינן לענין אמירת 'מודה אני' וכו' בקומו משינתו שלא הגבילוהו הפוסקים שלא לאמרו אם גופו או ידיו מטונפים בצואה או מ"ד (דלכו"ע אסור או אפילו הרהור בדברי תורה, וכמ"ש במשנ"ב הכא סקט"ז, דשאני מאם רק רוח רעה שורה או שנגע במקומות המכוסים אך אינו מטונף ממש דרשאי בהרהור בדין), או כשכנגדו גרף או עביט שהשתמש בו בלילה. 11. שו"ת להורות נתן ח"א סי' א', שו"ת צ"א ח"ג סי' א', ועוד יש לציין לדברי

מוכח שאין לחשוב כמו הו"ל למימר. ואף למתירים אין¹² זה בעומק ובהרחבה, ויעלה במחשבתו איזה שהם דברי תורה מפ המחשבה אשר תקוע עליו ורואה במעשיו, ממנו יתברך בכל מק ובענין לקרוא סיפו וימות עולם וכדו' בו תלוי בפלוגתא הנזכרו הכל אין איסור, כי רי ה' ויראתו (ובודאי כשאין מוזכר שם מ' ולחשוב¹⁴ בעניני בטהרת איזה מדה ו אשר מדברים על חכו (בלי שיוזכר מאמרי מה שהוא אדם, כי ליגרר עקב כך לידי תורה, בודאי¹⁶ צריך להרהר שם על טו עם חבריו, ולשמוח

סח"ק נועם אלימלך נ דהיינו שהוא מלא בו ויברך דוד ח"א סי' נ החיים שער ד' פכ"ז המחשבה גם במקומו 15. וכמו"כ ספרי חו יעב"ץ). שאסרו לעיי בפסוקים. 17. יסוד דאסור להרהר בצרנ 18. וכדלעיל סי' פ' נגד ערוה ליכא איס המוזכר בשע"ת, וב אנה ואנה וכו' לפנ אות צ' כאשר לאו אמת היא, ועיי"ש

